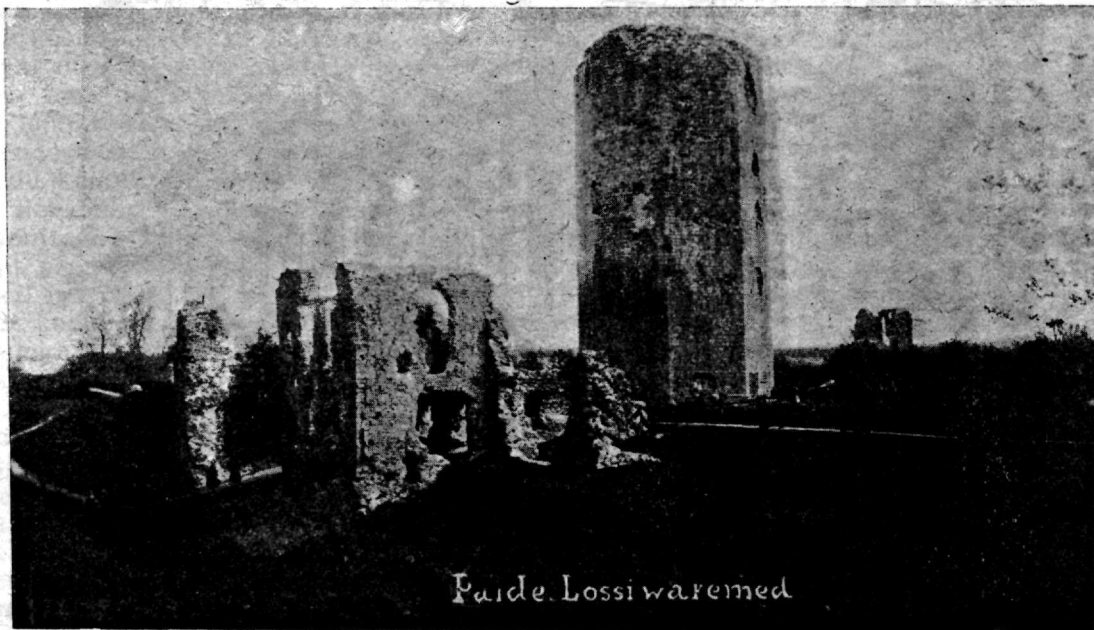

KAITSE KODU!

Paide Lossi varem.

Paide lossi varem.

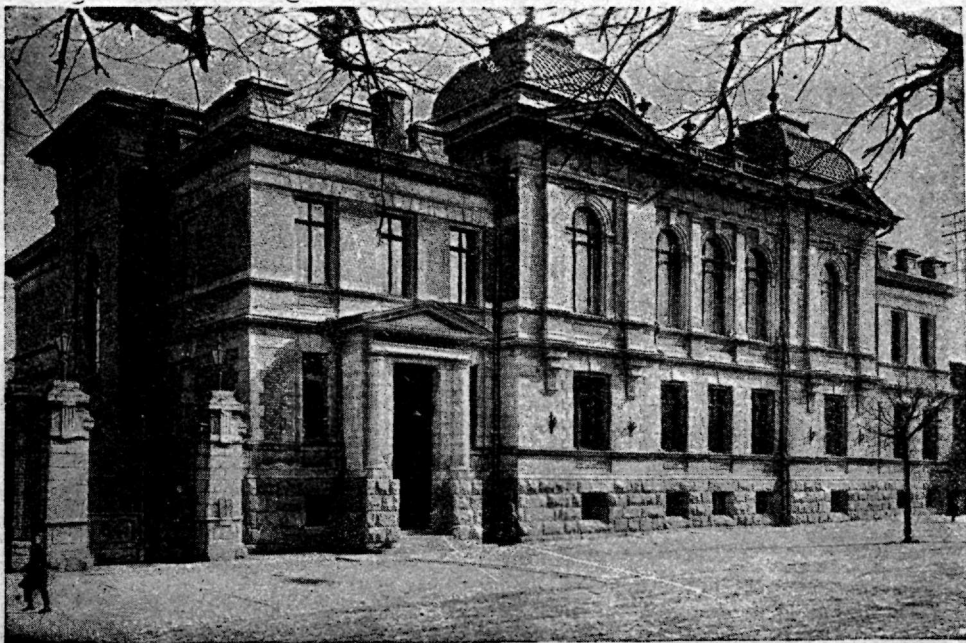
Kaitseliidu postkaardid.

Viimaks ometi on kauaoodatud kaitseliidu postkaardid valmis saanud. Nad kujutavad, nagu juba varemalt tähendatud, kaitseliidu üldlippu ja malevate lippe ilusas värvilises trükis. Loomulik on, et iga kaitseliitlane vähemalt oma maleva lipu endale 10 marga eest omandab ja selle kas sisseraamitult oma toa seinale riputab või töölauale asetab, või jälle pildialbumi paigutab, et selle igakordsel silmitsemisel meele tuletada enda peale võetud kõrget ja aatelist isamaalikkude kohustust. Loomulik on ka, et iga kaitseliitlane oma lühema kirjavahetuse õiendab kaitseliidu postkaardil, kuna ta seal läbi aitab levitada isamaalist tunnet ja huvi kaitseliidu ja selle ülesannete vastu. Ning, miks ei peaks ta seda ka tegema, kui see talle vähematki ei maksa, sest ka iga teine mitte kaitseliidu piltpostkaart maksab ju sama raha ja ei täida sealjuures ammugi veel seda ülesannet, mida täidab kaitseliidu oma. Samuti on loomulik, et ka iga muu isamaaliselt mõtleja kodanik talitab samuti kui kaitseliitlane ja tegutseb temaga ühistel motiividel, tarvitades postkaartidena pea-

asjalikult kaitseliidu omi. Kuid ka ärid ja ettevõtted, pangad, seltskondlikud ja omavalitsuslikud asutused ei unusta kindlasti mitte kaitseliidu postkaarte tarvitusele võtta, kui neil tekib vajadus postkaartide läkitamiseks. Eriti aga soovitaksin kõigile, kes saadavad sõnumeid väljaspool kodumaa piire asuvaile eestlasile, selleks tarvitada ainuüksi kaitseliidu postkaarte, sest, uskuge mind, te tekitate seega nende kodumaalt kaugel asuvate kaasvendade ja -õdede südameis ütle mata rõõmu ja tuletate neile meele, et nad kaugel võõrsil olles seal Eesti lippu ja nime nii väarikalt kõrgel hoiaksid, et kõik rahvad aina aukartusega kõneleksid eestlastest ja nende kodumaast. Kas ei oleks see kõrge ja aateline ülesanne, kas ei oleks selle ülesande teostamine ülisuur ja tähtis saavutus meie väikesele riigile?!

Lähemal päevil ilmuvad kaitseliidu postkaardid kõigis paremais raamatu- ja kirjutusmaterjalide kauplustes müügile, kuna kaartide pealadu asub Tallinnas, kaitseliidu staabi II osakonnas, Kaarlitän. 8, tel. 3-70.

—o.—

TALLINN.

EESTI PANK

TALLINN.

OSAKONNAD KÕIGIS MAAKONNALINNANDES.
TOIMETAB IGASUGUSEID PANGAOPERATSIOONE.

KAITSE KODU!

EESTI KAITSELIIDU
ILMVB

KAKS

HÄÄLEKAINIDIA
KORDA

KVVV

II AASTAKÄIK

NR. 10

29. MAIL 1926

Väljaandja: *Kaitseliidu staap.* Vastutav toimetaja: *V. Neggo.* Tegev toimetaja: *J. Jaik.*

Tellimishind: *aastas 600 mrk., poolaastas 300 mrk., veerandaastas 150 mrk., kuus 50 mrk.*

Üksiknumber *30 mrk.*

Kuulutuste hinnad. *1/1 lehek. 4000 mrk., 1/2 lehek. 2000 mrk., 1/4 lehek. 1000 mrk. ja 1/8 lehek. 500 mrk. Esimese kaane sisekülj 50%, tagumise kaane väliskülj 100% kallim.*

Toimetus Tallinnas, *Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Telef. 370. Toimetuse kõnetunnid igal teispäeval, kesknädalal, neljapäeval ja reedel kella 2—3 p. l.*

Talitus Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse kontoris, Tallinn, Pikk tän. 2, telef. 3-11.

Kaitseliidupäev 19.—20. juunil.

Et meie iseseisvus ja julgeolek nõuavad meilt alati enesekaitseks valmisolekut, on päevaselge. Meie iseseisvuse kaheksa aasta jooksul oleme pidanud lööma tagasi juba kolm meie iseseisvust ähvardavat pealetungi. Peale iseseisvuse väljakuulutamist sirutas punane Venemaa käe meie maa järele. Meile nii rasket sõjaaega ruttas kasutama Saksa Landeswehr, et meie maal uuesti panna maksma parunite võimu, muretseda maad Saksa kolonistidele ja lõpuks saksastada kogu Eesti rahvast. Nendega saime hakkama, kuid seal kasutasid kominterni palgalised meie pealinna 1. detsembri öörahu, et äkilist segadust sünnitades kukutada meie rahvavalitsust. Siit peale sai käegakatsutavalt selgeks, et meil iga riiklikult mõtlej kodanik iga minut kodukaitse suureks tööks valmis peab olema. Ja sellest sai laiema aluse meie kaitseliit.

Arvestades meie oludega on selge, et kaitseliit pole kutsutud ellu ajutiseks, vaid jäädavaks. Kaitseliit peab jääma meie julgeoleku pandiks, kuni veel pole kadunud suurte rahvaste imperialistlikud väikeste rahvaste vallutamise ihad, kuni meie iseseisvusel pole muud usaldatavat tuge peale meie enese kaitsejõu ja peale selle suure moraalse jõu, mida annab meie isamaa-armastus ja rahvustunne.

Nagu meie vabadussõjaski, nii jääb ka tulevikus võitjaks tahe. Tahe sünnitab kangelasid. Meil on tarvis teadlikke, tahte- võimsaid isamaakaitsejaid, sest isamaa-

mastus on see jõud, mis viib meid võidule igal tingimisel. Meie peame õppima armastama oma maad ja rahvast. Meis peab olema palju elurõõmu. Vaba rahvana peame oskama kasutada oma iseseisvust meie eneste õnneks.

Iga vaba, iseseisev rahvas on rõõmus, sest ainult võõra rahva surveike võib vangistada ta pühamaid tundmusi, võib hävitada ta rõõmu. Iga vaba rahvas on ühtekuuluv, lahutamatu pere, sest tema ühistunnet ei löhu võõra rahva „jaga ja valitse“. Igal vabal rahval on omad suured rahvuspühad, millest võtavad osa kõik linnad, külad ja metsanurgad. Muistsetel greeklastel olid oma Olümpia pidustused, muistsetel eestlastelgi olid Taara pühad. Suured rahvuslikud pidustused — laulupeod — aitasid koonduda Eesti rahval ta ärkamisajal. Suur kasvataj mõju on suurte üleriiklikkudel rahvapühadel ning seda eriti veel siis, kui pidustuste mõte on kõigile lähedane, mõistetav ja paremaid tundmusi tabav. See näitab kõigile, et oleme üks rahvas, et meil on ühine keel, kultuur, meil on ühine isamaa ja ühine vabadusiha. Sest ei või olla vabaduse õnne ilma kodumaata ja armastuseta selle vastu.

Varsti kätte jõuvad kaitseliidupäeva pidustused saavad meie käesoleva aasta suurimaks rahvuspeoks. Kaitseliitu on koondunud meie paremad pojad, tublim, elujõulisem osa meie rahvast. Kes ei tahaks isiklikult võtta osa neist suurpäevist, millal esimest korda kohtavad seekord Tal-

linnas meie tublimad pojad. Kõik kaitseliidu malevad saadavad Tallinna oma parimad esitajad. Nagu kodukaitsja juures ta kehalised võimed etendavad suurt osa, nii on ka kaitseliidupäeva pidustuste sisu sportlik. Ja spordivaim on eestlaste seas olnud alati ärkvel. Tervist ja füüsilist jõudu on eestlased austanud alati. See on juba eestlase iseloomu joon, et kõige pealt peab olema selge, kumb on kõvem, kas sina või mina, siis alles räägime edasi. Ja kui seekord oled sina, siis teinekord olen mina, sest mina ei jäta!

Nüüd tulevad malevad võistlema esimese koha pärast märkilaskmises, orienteerimisjooksus ja muudes spordinumbrites. On pandud välja hulk alaliselt rändavaid ja 3 korda järjest või 5 korda vaheldumisi võitmise järele omandatavaid auhindu nii riigivanema, siseministri, rahaministri kui ka teiste poolt. Kuhu need võidumärgiks ja oma maleva auks võidetakse, seda näeme pärast pidustusi. Et meie paremad kergejõustiklased Tallinnas asuvad, siis on sellega arvestatud ja asi korraldatud nii, et kergejõustikus võetakse arvesse 3 esimest kohta, muil võistlustel aga 6, nii et kõigil malevail on esimeseks tulemiseks ühevõrra shansse.

Kaitseliidupäev peetakse tänavu Tallinnas, kuid järgmistel suvedel peetakse nad igakord ise linnas. Nii külastatakse aastate jooksul kõiki malevaid kuni kord jälle jõuab Tallinna kätte tagasi.

Soomes, kus kaitseliit viidud väga kõrgele arenemisastmele, on kujunenud välja hulk huvitavaid spordimänge, mida esitatakse kaitseliidu-pidudel. Ka meil on märgata suurt huvi nende vastu. Lähemal ajal jõuabki Eestisse Soome kaitseliidu spordiinstruktor, kes korraldab Tallinnas, Viljandis, Tartus ja Võrus spordimängude kursused. Spordimängud peaksid eriti maal leidma head vastuvõttu, nagu nad Soome külades on löönud läbi.

Kaitseliidupäev on üleriiklik. Igas malevas, malevkonnas ja kompaniis pidustatakse. Kuid, et kõikidel pole võimalust pidustusteks linna sõita, siis peetakse seda koha peal.

Kaitseliidupäev on kui laine, mis vooab üle maa, on rahva noorusvärske liigutus kogu rahvuse piirides. Kaitseliidupäev kujuneb meie rahva iga-aastaseks suuropäevaks, mis läbib kogu maa pealinnast kaugele metsaküladeni. Et aga iga asja juures väga palju oleneb algusest, siis peab pidama silmas, et just tänavu selleks erilist hoolt kantaks, et kaitseliidupäeva pühitsetaks igas maakohas kaitseliidu rahvusliku ja riikliku tähtsuse väärikselt. Olgu need meie rahva iga-aastased rõõmsad kevadpidustused, milles väljendub meie rahvuslik tahe. Elustagu nad, virgutagu tööle, kasvatagu tublidust ja mehisust, loogu meie rahvasse see vaim, mida ei suuda murda keegi.

Selleks jõudu!

Järva maleva aastapäevaks 30. mail 1926. a.

Arenemiskäik 1918.—1926. a.

Kaitseliidu arenemine Järvamaal algab 1918. aastast. Seega ulatab ta oma algusega aega, mil meie maa ja rahva üle valitses raudne Saksa okupatsioonivõim, mis ähvardas sulgeda igasugused elamisvõimalused, lämmatada ka väiksemagi katse tunda end peremehena oma maal. Sarnases õhkkonnas ja sarnaseist põhjusist tingitud asuti korraldama omakaitset — kaitseliitu, sest mitmed tundemärgid lasid oletada, et kord sakslasegi jõud nõrkeb ja Eestil tuleb hoida alal korda oma jõul. Eelarvamised tõestusid varem kui oodatud, ja siin tuli kaitseliidul asuda põrandalt päevavalgele ja võtta enda peale kohused, mida nõudis riigi ja kodanikkude julgeolek.

Vabadussõda surus k.-l. töö kitsasse raamesse, sest peatähelepanu oli pöördud lahingväljadele ja sellest ajast peale te-

gutses k.-l. rohkem nimepidi. Ka vabadussõja lõpp ei toonud k.-liidule suuremat elavust; näis isegi, nagu oleks see organisatsioon määratud suikumisele. Ainukeks eluavalduse tundemärgiks olid meie niinimetatud kütisalgad, kes otsekohesed k.-l. järeletulijad. Nimetatud organisatsioonil ei olnud mingisugust sõjaväelist jõudu, sest ta liigete arv oli võrdlemisi väike ja ühtlasi puudus ka kütisalkadel sisemine korraldus tegutsemiseks liigete väljaõpetamise alal.

1924. a. 1. detsembri sündmused olid tõukejõuks omakaitse organiseerimise alal. Ei tõestunud arvamised, nagu ei tarvitseks riigikaitse asjas seltskonnal tegelikult kaasa tõmmata, nagu oleks küllalt rahvaväest ja neist riiklikkudest organisatsioonidest, kellede otsekohene kohus on seista valvel kodanikkude julgeoleku eest.

Aeg nõudis teist, nõudis kiiret korraldust k.-l. ümbermoodustamises ja tema seadmist uutele alustele, mille tagajärjel võiks tegutseda k.-l. kui sõjaväeline jõud ja seisaks valvel riigi julgeoleku alalhoidmises.

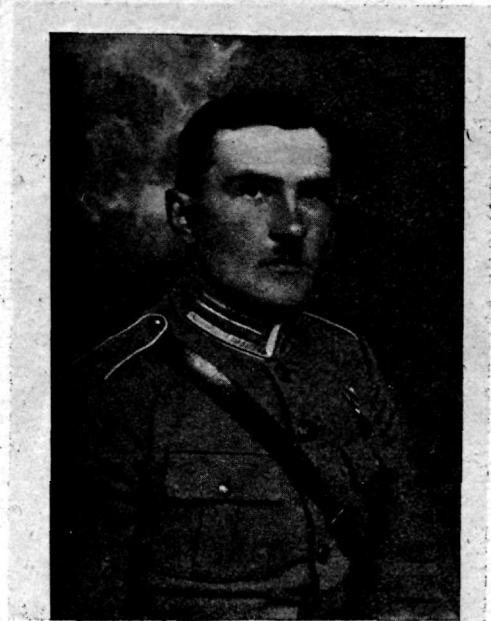
18. dets. 1924. a. tehti Järva maakonna rahvaväe-ülema major H. Oidermanni n'ile kohuseks, asuda k.-l. ümberkorraldusele 17. dets. samal a. kinnitatud ajutise põhikirja alusel. Maakond jagati 5 jaoskonda, nimelt: Paide, Türi, Tapa, Järva-Jaani ja Koeru. Igale jaoskonnale

peale vaatamata, et ka takistustest puudu ei olnud. Eeskätt tuli saada üle ainelisest kitsikusest. Elavalt asuti sissetulekute soetamisele. Korraldati pidusid ja pöördi nii üksikute isikute kui ka asutuste poole üldiselt tähtsa asja läbiviimiseks toetuse saamiseks. Tänuväärset on seltskond pea igas maakonna nurgas jõudumööda pakunud oma avitavat kätt.

Maleva pealiku major H. Oidermanni poolt peeti maakonnas selgituskoosolekuid ja anti juhtnööre k.-l. tegelasile ja asjast

Paide malevkonna pealik R. Lepp.

Tapa malevkonna pealik A. Nurm.

allus teatud arv ümberkaudseid valdu. Jaoskondade ülemaiks määrati ajutiselt: J. Sõnajalg — Paide, A. Viirmann — Türi, A. Nurm — Tapa, E. Mühlbaum — Järva-Jaani ja A. Viitmann — Koeru.

Algas kiire töö kohtadel, mis kohast pinda leides jõudsasti edenes. Näis, et asjaga oli hakatud peale õigest otsast ja üle maakonna tekkisid k.-l. pesad, kuhu ümber koondusid riigitruud kodanikud, leides end kohustatud olevat võtta enda kanda osa sellest suurest ülesandest, mida nii tähtsal organisatsioonil, nagu seda on k.-l., tuleb täita. Kõik see andis tunnistust kainest arusaamisest ja üldisest meeleolust maakonnas. Seda tuli veelgi elustada. 27. veebr. 1925. a. Paidesse kokkutulnud jaoskondade esitajate koosolekul valiti maleva juhatusse: R. Lepp, A. Nurm ja Möll. Aruannetest kohtadelt selgus, et organiseerimisetöö jõudsasti edeneb, selle

huvitatuile, nii nimelt: Türil, Tapal, Järva-Jaanis ja Koerus.

Kuni 27. märtsini 1925. a. täitis major H. Oidermann maleva pealiku kohuseid. 27. märtsist aga kuni siamaale kadunud kapten A. Rehe, kes asja armastuse ja osavusega on juhtinud. Kapten A. Rehe määramisega maleva pealikuks ja põhikirja kinnitamisega astub Järva kaitseliit uude ajajärku. Esimeseks mureks on korraliku asjaajamise sisseseadmine maleva sisemises elus ja kaitseliitlaste sõjaväeline ettevalmistamine.

Nii korraldati Türil ühenädalased kursused jao- ja rühmapealikele maleva pealiku isiklikul juhatusel. Osavõtmine oli täiesti rahuldav. Peale selle pöördi Sakala ja soomusrongide ülemate poole instruktorite andmise asjus, kust ka lahkesti vastu tuldi. Tähendatud väeosadest kommandeeritud instruktorite juhatusel peeti õppusi Tapal, Järva-Jaanis ja neis maleva

kompaniides, mis nimetatud rügementide asukohtadele lähemal. Peale selle on igas kompaniis peetud iseseisvalt õppusi maleva pealiku poolt saadetud õppekava järele. Ei ole peetud raskeks tulla kokku kauge maa tagant, et end täiendada teadmistega ja värskendada sõprussidemeid k.-l. perega. 27. veebr. 1925. a. valitud maleva juhatus oli ajutine. Uue põhikirja ilmutamisega määrati ära kaitseliidu kindel kuju nii juhtimise kui ka muil aladel. See pärast 29. mail 1925. a. peeti ära malev-

Paide kompanii I rühma pealik E. Reimann.

kondade esitajate koosolek, kus tähtsaks küsimuseks oli maleva juhatuse valimine vastavalt k.-l. põhikirjale. Juhatusse valiti hra dr. Vöörmann — Türilt, R. Lepp ja H. Sepp — Paidest. Revisjonikomisjoni hrad A. Nurm — Tapalt, Schmidt — Järva-Jaanist ja Viitmann — Koerust. Nii võis siis nüüd töö hakata edenema veelgi jõudsamini, sest tööle olid rakendatud isikud, kellel ei puudunud tahtmist.

Vahepeal olid moodustatud juhatused ka malevkondades ja esialgu ajutiselt malevkondade pealike kohtadel töötavad isikud leidsid k.-l. ülema poolt kinnitust.

Samuti oli maleva pealikul määratud abiks res.-kapt. Suurkivi. Nii oli siis esimene osa aastast korralduste ja asja rööpaise ajamise ajajärk.

Kuni jaanuarini 1926. a. puudus malevas instruktor, kelle juhatusel oleks võidud kavakindlalt teostada malevlaste sõ-

javäelist väljaõpetamist. See pahe kõrvaldati res. leitn. A. Järu'se Järva maleva instruktoriks määramisega. Viimase juhatusel peeti ära jaanuarikuust peale maleva piiris 12 kohas ühenädalased pealike kursused, millest ilma erandita väga elavasti osa võeti. Kursuste lõpul peetud katsed näitavad, et asjast võeti osa mitte kombe või kohustuse, vaid asja enese pärast.

Kehalisele kasvatusel on pandud alus nii mitmeski maleva osas. Nii on asutatud Paides, Türil, Tapal ja isegi maal üksikutes kompaniides kaitseliitlaste spordigrupid, mis nende parema asukoha tõttu tõsiselt võivad areneda, kuna paljudes kohtades asi ei saa edeneda mitte osavõtmise puudusel, vaid vastavate spordiplatside

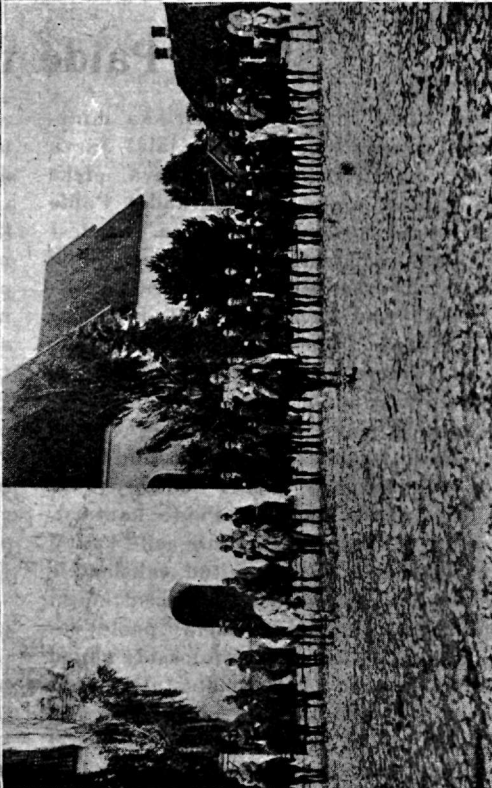
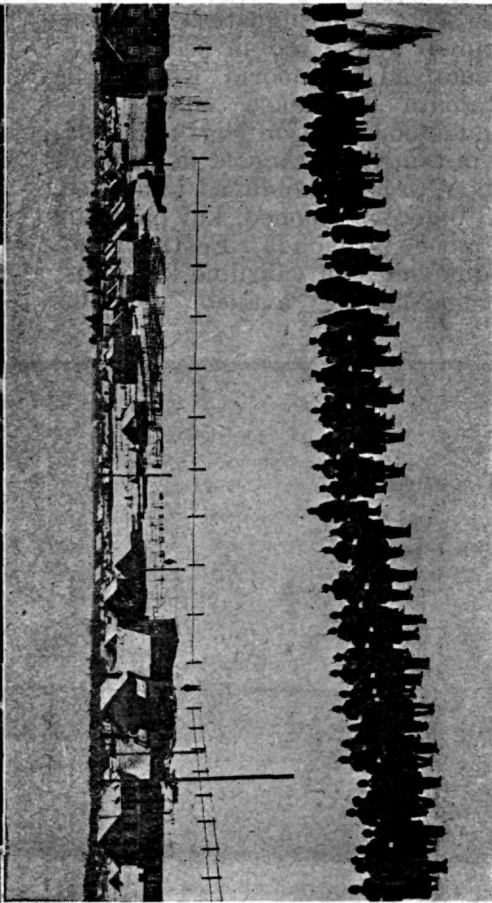

Türi malevkonna propaganda-osak. liikmed. Istuvad vasakult paremale: M. Rõuk — Türi algkooli juhataja; A. Viirman — Türi malevk. pealik; R. Mikkelsaar — Lokuta algkooli juhataja; J. Kudeviita — Türi Tarvitajate Ühisuse ärijuht.

puudumisel. Siin on maleva poolt astunud samme selle suure puuduse kõrvaldamiseks, mille lahendamine tulevikuküsimus.

Meeskodanikkude koondumine k.-l. ümber tõi elavust ka maakonna naisperre. Siingi leiti tarvilikuks mitte pealtvaatajateks jääda, sest üldine idee nõuab üldist koostööd. Nii tekkis mitmes kohas maleva piirides kaitseliidu naisosakondi. 1925. a. registreeriti malevas J.-Jaani, Paide, Lehtse ja Koeru naisosakonnad. Siiaamaani nende töö vast pole ehk suutnud näidata suuri tagajärgi, mis tuleb panna põhikirja puudumise arvele. Ta olemasolu on aga siiski märgatav neil aladel, mis kuidagi seotud k.-l. poolt ülesvõetud algatustega. Nii on mitmes kohas kompaniide juures naisosakond hoogsalt tõmmanud kaasa pidade korraldamises. Ka on nende algatuste korraldatud kursusi ja peetud mitmesuguse sisuga loenguid oma liigetele. Kõike seda võib aga nimetada pimedas kobami-

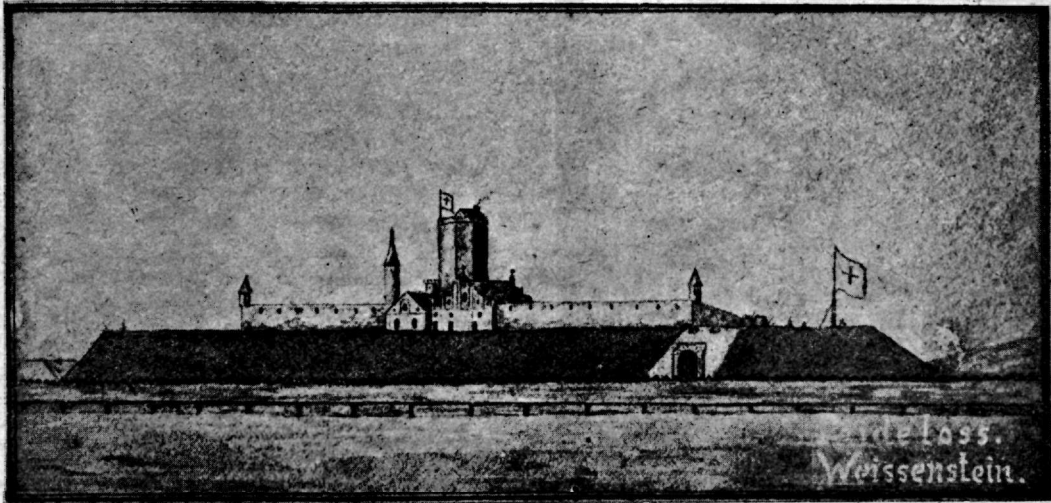
1) Järva maleva pidustused Paides 6. sept. 1925. a. vannutamise puhul. 1. Kaitseminister kindral Soots. 2. Järvamaa kaitseväe ülem major Oidermann. 3. Eskadroni pealik lt. Stramm. 2) Türi malevkonna kompanii pealikud. Istuvad vasakult paremale: Eskadroni pealik K. Erma; malevk. pealiku abi E. Gerber; malevk. pealik A. Viirman; Türi komp. pealik R. Mikkelsoar. Seisavad vasakult paremale: Alliku komp. pealik M. Viilbert; Väätisa komp. pealik J. Kulbock; Kolu komp. pealik A. Schiffer. 3) Paide malevkonna vannutamise osavõtnud Järva maleva eskadron. 4) Türi malevkonna Türi ja Jõudja kompaniid peale õppusi ühiselt ivistatud 21. märtsil s. a. Esimeses viirus vasakult paremale: Järva maleva pealik kapten Rehe; Türi malevk. pealik A. Viirman; Türi malevk. pealiku abi E. Gerber; nende vahel teises viirus instruktor Jaurus. 5

seks, ei ole selge, missugustesse raamidesse paiguneb nende töö ja seda seepärast, et puuduvad juhtnöörid. Kõige selle peale vaatamata minnakse edasi ja tehakse koondustööd. Siin on riigi naiskodanikel suur ja tänuväärt tööpõld ja kui kord kõrvaldatakse praegu tunduvad puudused, kui saadud õiged sihtjooned, kui näidatud tee, mida mööda arendada Eesti aadet, kaitsta kodukollet, olla vääriline k.-l. ühiskond, siis meie naistel avaneb võimalus

näidata, mida nad suudavad. Nende võimete ei tule kahelda.

Alates uut tööaastat võib vaadata julgesti tulevikku, tugeses möödunud aasta saavutusile. Ei raage vast ka tahtmine kellelgi riiklikul mõtlejal kodanikul tõmata kaasa kodukaitset, et võiks kasvada meie kodumaa rahus, teades, et tema eluõiguste kaitseks seisavad valvel ta tublimad pojad.

August Suurkivi.

Paide loss orduajal.

Jooni Paide minevikust.

Nüüd, mil Paide vanade kuulsusrikka minevikuga tornide ja müüride varemete jalal Järva malev pühitseb oma esimest aastapäeva, oleks huvitav teha väikest ajaloolist ülevaadet Paide linna kui Järvamaa keskpunkti kohta. Sellest näeksime, et Paide on aastasadasiid tagasi olnud vanade eestlaste vabadusvõitluste keskkohaks Järvamaal. Käesolevad read on rajatud saadaolevatele ajaloolistele andmetele ja kroonikatele.

Lähenedes Paidele kas Türi või Tamsalu poolt juba kaugelt paistab silma kõrge hall punase katusega torn, nagu tumm valvur; vaatab kõrgelt üle väikese linnakese, mis asetunud torni ümber soo ja põllu servade vahele. See torn ongi viimane mälestusjäänus endisest Paide kantsist, missugune rajati 13. aastasadasiid. Peale selle kantsi rajamist, kui eestlased olid sunnitud sakslastele alistuma, kes end siis peremeesteks pidasid kõigil Läänemere kallastel, asutati mitmele poole vanade Eesti maalinnade asemele ordulossid; vanad maalinnad olid eestlaste poolt kindlustatud mullast ja kividest vallidega ja kraavidega, mis olid alaliselt täis vett, nii et nende asemele sakslastel oli hõlpus ehitada oma pesi. Ajaloos aga siiski kindlaid andmeid selle kohta ei ole, kas Paide

asemel ka vana Eesti maalinn on seisnud või mitte. Eestimaaale sissetunginud sakslased ja daanlased jaotasid maa nii ära, et Harju- ja Virumaa langes daanlastele, Lõuna-Eesti ja pärast ka Järvamaa sakslastele. Nagu teada, jagati maad siis jälle peremeeste poolt vaimulikkude piiskoppide ja ordu vahel, kellede eesmärgiks oli pöörduda eestlasi katoliku usku ja panna maksma selle kiriku võimu. Siiski aegade jooksul asi muutus, sest kohalik ordu kaotas oma võimu ja liitus Preisi orduga. Maade võtmisel asutati siis ka ordupealiku Konrad von Manderni poolt aastal 1270 Paide loss pisut kõrgema koha peale, mis on piiratud kolmest küljest veega ja sooga. Varemete ja vanemate plaanide kirjeldusest, mis on praegusel ajal näha, selgub, et loss on olnud neljanurkeline ja piiratud kraaviga, müüride vahel — nagu mujalgi losside juures — on olnud torn ja muud ehitused.

Keset lossi õue asub kaheksakandiline kõrge paekivist torn, mille kõrgus 107 jalga ja külgede laius 19 jalga. Torn on viiekordne ja ruumid kõik võlvitud; ühendust iga ruumiga saab kitsa keerdtrepi kaudu, mis torni 12 jala paksuses seinä müüris olemas. Torni pääsemiseks on ehi-

tatud juure möödunud aastasajal trepi kaitse ja torni teiselt korralt, kuhu viib katusealune trepp, on ka sissekäik. Viibides nende külmade ja õudiste müüride vahel võib silmata selle torni vägevust ja massiivsust ja tahtmata tõuseb silmade ette meie esivanemate raske orjaaeg, milal ka seegi torn ehitati nende high ja vaevaga. Paekivid, milledest torn ja ehitused on ehitatud, on arvatavasti toodud umbes 2 kilomeetrit eemal asuvast Mündi mõisa lähedastest suurest pae-murrust. Rahva juttude järele olevat ka Paide valli alt läinud maa-alune tee Mündi mõisa juures olevasse kloostrisse; veel praegu võib ka näha Mündi mõisa rohuaias müüris nagu kloostrimüüri esemeid. Orduajal oli Paide loss komturi, vogti ja ordurüütli elukohaks, millele allus suur Järvamaa oma elanikkudega, kes olid sunnitud kandma orjast ja maksma igasuguseid pealepandud makse. Sakslastel oli kaks iseäralist põhjust rajada Paide lossi, sest enne Preisi ordu võimule pääsemist olid daanlased oma piiriga sakslastele lähedal ja Järva suure ning laialdase elanikkude hulga vastu ei oleks olnud juhtuva mässu puhul mingit kaitset.

Et oli rahuline aeg, elati Paide lossis priiskavalt ja kõigi tollaegiste mõnusustega. 1343. a. suure Eesti vabadusliikumise ajal ilmus Paide lossi ordumeister Burchard von Dreylöwen suure sõjaväega, et põhjapoolsetes maakondades asuvaid Eesti väesalku hävitada. Et aega võita oma vägede koondamiseks, kutsus ta Eesti maleva peavanemaid Paidesse n. n. „rahukonverentsile“, kes ka sinna ilmusid. Kuid need „rahuläbirääkimised“ lõppesid neljale Eesti peavanemale kurvalt, sest nad tapeti ühes kolme sõjasulasega äraandlikult Paide lossi piinakeldris pärast „väljavalitud“ piinu. Pärast seda hävitab ordumeister jällegi äraandlikult Tallinna alla koondunud Eesti väeosa ja korraldab süstemaatilise Eesti rahva tapmise üle kogu maa, surudes teda veelgi raskema surve alla kui varem.

15. aastasajal olevat vogt isegi Paidest ordupealikule saatnud kingituseks tündri kulda ja palju hõbedat. See hõbe ja kuld aga oli röövitud rahva käest, ükskõik missugusel kujul seda rahval oli. Paide orduvogt olevat isegi Preisi ordu nii tähtis liige olnud, et ordu koosolekul ametimärgiks kannud kaelas mitmenaelalist kuldketi.

14. aastasaja lõpul saab Paide linnaks. Talle antakse õigus korraldada oma asju n. n. Riia õiguse alusel. Linn kosus ja kasvas jõudsasti, sest juba 16. a. s. esimesel poolel olnud linnas üle 300 maja ja rohkem kui üks kirik.

16. aastasaja teise poolega tuli maale raske aeg, sest siis tungisid venelased maale ja aastal 1562 orduvõim oligi langenud, mis kauaaegse rahu puhul kestnud hooletuse ja pillava ja priiskava elu tõttu oli jäänud nõrgaks*).

Sellest ajast peale vahelduvad maal peremehed: rootslased, poolakad, venelased ja daanlased. Need peavad üksteise vastu sõjakäike, laastades ja hävitades maad mitmeid ja mitmeid aastakümneid. Väga raske olevat olnud Vene tsaari Ivan Julma sõjakäigud, kelle eesmärgiks oli vallutada seda maad, et oma võimu Läänemere kallastele laiendada. Arvamata hulga veritööd on pannud toime tema salgad Paides ja Järvamaal, inimesi elusalt küpsetanud, tükkideks raunud jne. Eriti vihane olnud ta, kui a. 1572 Paide piiramisel sai surma tema sõjapealik ja sõber Maljuta Skuratov. Mõnel juhusel on aga Paide ka venelastele vaprast vastu pannud, näiteks aastal 1560, ordurüütel Kaspar von Oldenbokumi juhatusel, kus vähese arvu meestega pandi vastu mõned kuud; venelased lahkusid Paidet võtmata, olles kaotanud 5.000 meest (missuguse juhtumise mälestuseks on veel sellekohane mälestusmärk Paide ligidal püstitatud), saatnud lossi pihta hulga suuri ja tuhandeid väikesi kivipomme. Peale laastavate sõdade kaotas aga Paide linn omavalitsuse ja elanikud langesid jälle lossi võimu alla.

1581. aastal läks Paide juba Rootsi valitsuse alla ja Riia õiguste asemele anti Rootsi seadused. Loss ja müürid seati korda ja vallidele ehitati bastioonid, millede asupaigad tänapäev selgesti on näha Vallimäe kolmel küljel. 17. aastasaja algul, kui juba sõjad olid lõpetatud Poolaga ja Eesti langes tervelt Rootsi valitsuse alla, vähendati sellekohase Stokholmis tehtud otsuse põhjal väikeste kindluste arvu maa keskei — a. 1636 kustutati Paide kindluste hulgast maha ja lasti müürid õhku.

Vahepeal oli Paide linna peremeheks linna läheduses asuva Mäo mõisa omanik, Rootsi sõjaülem krahv Thornstenson, ja pärastpoole parun Stackelbergi suguvõsa; alles 1783. a. tunnistati Paide maakonnalinnaks, talle anti sellekohane omavalitsus ja vabastati Mäo mõisnikkude võimu alt, määrati kindlaks linna piirid ja lossi ase ühendati ka linna maa-alaga. Aastal 1800 oli Paides elanikke 50 ümber, kuid juba 1897. a. 2509 ja 290 maja, kuna nüüd 3500 elaniku ümber ja üle 450 maja.

Paide linna vapiks on kõrge torn ja kummalgi pool torni neljanurgeline asend. Selle on ka Järva malev oma embleemiks valinud, ainult selle erandiga, et neljanurgeliste asemel on tähed J. M. (Järva Malev) ja torni all hõbedased lained, mis tuletavad meele järvi.

Järva maleva aastapäeval on nähtud ette aktus Vallimäel, kus tuletatakse meele maleva aastast tegevust. Nende vanade müüride vahel, kus on voolanud aastasajad tagasi vabade eestlaste veri, annab Järva malev 30. mail kindla töötuse kaitsta kodu ja vabadust viimse veretilgani.

Kaitseliitlane.

*) Pikemalt sellest: B. Russovi kroonika, Eesti Kirj. Seltsi väljaanne.

Üksikute relvliikide ja tehniliste võitlusvahendite kasutamine tänavvõitlustes.

Tänavvõitlustes tuleb panna erilist rõhku hulgaliste tehniliste abinõude tarvitamisele, sest neil on lahingus mitte ükski ettevalmistav, vaid ka otsustav tähtsus.

Kuivõrra demoraliseerivalt mõjub mõne tehnilise võitlusvahendi ootamatu ilmumine nõrga moraaliga vastase peale, tekitab temas kabhirmu, seda tõendab piltlikult järgmine näide: enamlaste riigipöörde ajal Moskva Suševsky-Mariinsky sõjarevolutsiooniline nõukogu asus „Olympia“ teatris. Liikused kuuldused junkrute pealetungist. Öhtu pimeduses sõitsid mõned oma „seltsimehed“ kergesõidu-autoga „Olympia“ ette. Neid peeti junkruteks ja autot tingimata soomusautoks. Avati tuli. Tagajärg: omadest 2 haavatut ja 1 vang.

Tänavvõitluste pearelvaks niihästi pealetungil kui ka kaitsel osutub püss ühes täägiga ja igasugused automaatsed tulirelvad. Püssidel peavad olema täägid küljes, lahingtegevuse algusest lõpuni. Tääke võib võtta ära ainult juhustel, kui tuld avatakse redust, millal küljesolevad täägid võivad äratada vastase tähelepanu ja seega anda välja laskurite asukoha.

Käsigranaadid.

Mingit kindlat reeglit nende kandmise ja tarvitamise kohta anda on kaunis raske. Paljudel juhustel osutuvad nad hädatarvilisteks, näit. vastase väljaloomiseks keldritest, peidikutest jne. Kuid teiseks tuleb pidada meeles, et nende pildumisel läbi rünnatavate majade akende ja uste võivad nad märgist mööduda ja sattudes mingi takistuse vastu, tagasipõrgates saada endale hädaohtlikuks. Loomulikult on see viskekaugusest; mida lähemalt see sünnib, seda suurema eduga võib neid kasutada.

Küsimuse peale, kas suudavad harilikud käsigranaadid sissekäike üksi purustada, tuleb vastata eitavalt. Inglise toonitavad, et harilik Mills'i käsigranaat ukse alla pandult lõhkedes viimast seevõrra ei purusta, et sealt ei võiks läbi pääseda. Selleks otstarbeks peavad olema eriti konstrueeritud suuremaga fugaastegevusega granaadid. Suure fugaastegevusega granaadid peale lõhkejõu mõjuvad veel moraalselt.

1. detsembri mässukatsel Tallinnas tarvitasid kommunistid suure lõhkejõuga granaate, mis olid konstrueeritud harilikud metallveepudelitest.

Püssigranaadid.

Püssigranaat, mille laskekaugus 400—500 sammu, annab häid võimalusi üksikute kindlustatud osade ründamiseks, kui kuulipilduja tule tõttu neile lähenemine on raske. Neid võib lasta

vastase peale üle lahtiste kohtade, platside, kus lähenemine üle lageda raske, samuti ka üksikute ehituste ründamiseks. Püssigranaate võib hea eduga kasutada barrikaadide ja kaevikute vastu kas otsekohe tulistamisega või tiibtulega üle nurgapealsete ehituste.

Kahurvägi ja lähedamaa tulirelvad.

Mis puutub kahurväesse, siis on tema tabavus tänavvõitluse oludes elava jõu vastu õige väike, välja arvatud kartetsh-tegevus. Kuid selle vastu võib kahurväge eduga kasutada igasuguste liikumatute märkide tulistamisel, nagu: ehitused ja majad linnas. On olnud palju juhtumisi, kus kahurväge hea eduga tänavvõitlustes kasutati, sundides vastast jätma maha oma kindlustatud kohti.

Enamlaste riigipöörde ajal Moskvast 1917. a. kindlustasid endid junkrud Kremli ja avaldasid visa vastupanu enamlastele seni, kuni viimased tegevusse panid kerge kahurväge ja pommipildujad, millega sunniti vaikima junkrute kuulipildujad.

Lähedamaa tulirelvu — pommija miinipildujaid — võib edukalt kasutada tänavvõitlustes ja neid tuleb isegi eelistada kahurvägele. Pommipildujad peaaugulikkult hävitavad elavat jõudu, kuna miinipildujad head on igasuguste takistuste, ehituste ja kuulipildujate pesade purustamiseks. Neid on kerge nihutada edasi ja nad ei ole nii nähtavad kui kahurid. Järgmine juhus iseloomustab, selgitab kõige paremini nende kasutamist ühenduses lennuväega. 6. märtsil 1919. a. oli Berliinis Aleksandri plats peatoetuspunktiks mässajatele. Spartaklased tungisid maa-alust raudtee kaudu ja läbi tunneli Aleksandri platsile. Maa-aluseid käike mööda tõid nad ka 2 10-sm. kahurit kohale, asetasiid need tunneli sissekäigu juure ja avasiid tule Aleksandri platsile. Peale selle spartaklased kindlustasiid endid kooliõpetajate ühingu majas, Brawn'i kohvikus, Tietz'i kaubamajas ja võõrastemajas Aleksandri platsil.

Pealetungijate osade peamiseks ülesandeks oli spartaklaste positsiooni hävitamine tunneli väljakäigu juures. Werderi turult võeti Aleksandri plats raske miinipildujate tule alla, mis sünnitasid 6—7 mtr. sügavused augud (lehtrid). Miinid läbistasid maa-aluse raudtee tunneli peal oleva tänava mullakorra ja sünnitasid spartaklastele suuri kaotusi. Nagu harilikult, nii sai ka siin nende miinide tegevuse moraalne mõju otsustavaks. Spartaklased jätsid paanikas maha oma tugiku ja taganesid Münzstrasse sihis. Kooliõpetajate ühingu maja ja Brawn'i kohviku kommunistlik meeskond avaldas veel energilist vastu-

panu. Et oli võimatu tegutseda kahurväega nende majade vastu, külvati nad miinidega üle. Ka siin oli miinide tegevusel ülisuur mõju. Ellujäänud mässajad jätsid kiiresti maja maha ja sattusid valitsuse vägede kätte. Kaks tabamist miinidega Tietz'i kaubamajja purustasid sealasuva kuulipilduja.

Tänavvõitlustes kahurvägi, isegi raske kahurvägi, tulistab põhimõtteliselt otsekohe laskmisega lahtistelt seisukohtadelt.

Välja raske haubitsate tarvitamisel tuleb neid vähemalt 2500 mtr. kaugusele märgist asetada, vastasel korral on mürskude langenurk liig väike. Kahurvägi, samuti ka kõik lähedamaa tulirelvad, peavad tänavvõitluses vahetpidamata manööverima — vastasel korral võib neid vaenlane kergesti hävitada.

Soomusautod, tankid ja soomusrongid.

Soomusautod ja tankid (kui edasiliikuva jalgväe vahetud saatjad omavad suure tähtsuse tänavvõitlustes. Soomusautod oma kiire liikumise ja tule mõjuga võivad edukalt tegutseda seal, kus neid kõige vähem oodatakse, ja vapustada vastast moraalselt. Soomusautode puudumisel võib neid ise improviseeritult valmistada lihtsatest veoautodest, vooderdades neid terasplaatidega või liivakottidega.

Tankid — kerge ja raske tüüp — on suureks abiks jalgväele tänavvõitlustes. Igasugused takistused nagu barrikaadid, traattõkked ja kaevikud hävitatakse nende poolt kergesti. Nende peaülesandeks jalgväega koostöötamisel on takistuste võitmine ja ründavate osade kate. Pealetungivat osa võib isegi toimetada kohale tankis kuni rünnaku objektini (kui suuretüübiline tank) või ta liigub lähedal tema taga, kasutades tanki kui kilpi enda ja vastase vahel. Kahurid või kuulipildujad (oleneb tanki tüübist) peavad suruma maha vastase tule seni, kuni ründav osa tungib majja. Mõnedel juhustel on võimalik ka veel edaspidine toetus, tehes läbikäike väeosadele. Soomusautode ja tankide eduka tarvitamise peatingimuseks on nende ootamatu ja hoogus ilmumine ja kadumine. Võitluseks tankide ja soomusautodega, peale tugeva lõhkejõuga käsigranaatide, maassepeidetud fugaaside ja varjatud kraavide, võib kasutada veel miini- ja pommipildujaid. Võitluseks nendega on tarvis ainult hoida alal külma verd ja rahu.

Ka soomusrongide tegevuse mõju tänavvõitluse käigule ei või jätta nimetamata. Soomusrongid, osavalt kasutatud mitmesugustel ringraudteeliinidel, võivad tegutseda kui liikuvad patareid, kiiresti muutes oma asukohta ja tulistades mitmes suunas kõige enam vastupanu avaldavaid linnaosi. Tänavraudtee elektri- või mootorvagunid võivad ka suurt kasu tänavsoomusrongidena tuua, kui neid kasutada, asetades neisse kahureid ja kuulipildujaid.

Ratsavägi.

Ratsavägi kui väeliik, mis nõuab laia ja laagedat maastikku tegutsemiseks, on raskesti kasutatav tänavvõitlustes. Linna kitsad tänavad paratiseerivad ratsaväe tegevust. Tänavvõitluses ratsavägi ei suuda kasutada varjendeid sel määral kui jalgvägi ja on hästi tabatav kõigile relvadele, iseäranis akendest ja igasugustest laskepildudest. Jalgväe tule vastu võivad ratsanikud tegutseda ainult jalastatult ja kaotavad seega ratsaväe omadused. Takistused, nagu barrikaadid ja isegi kõige lihtsamad traattõkked, on neile läbipääs-

Istuvad: Järva maleva eskadroni pealik res. ltn. Stramm, keskel; Paide malevk. ratsarühma pealik Grosberg, paremal; Koeru malevk. ratsarühma pealik Vilmansen, pahemal. Seisavad: Järva-Jaani malevk. ratsarühma pealik Luuka, paremal; Türi malevk. ratsarühma pealik Erma, pahemal.

matud. Laskmisel hirmuvad hobused ja samuti mõni käsigranaat võib sünnitada nende seas enam segadust kui kahju. Ratsavägi võib tegutseda ainult väljaspool linna ja linna servadel. Tema peamiseks ülesandeks jääb linna isoleerimine muust ümbruskonnast, võttes enda alla kui mitte kõik, siis vähemalt tähtsamad ühendusteel, et sulgeda juurevoolu linna ja väljapääsu sealt. Sarnane ülesanne on ainult võimalik ratsaväel, andes temale juure väiksemaid jalgväe osi. Soovitavamad selleks on jalgratturite osad. Osa ratsaväge, mis jääb vanema juhi käsutusse, võib kasutada mitmesugusteks eriülesanneteks, nagu: üksikute kaugemate esemete, punktide enda alla võtmiseks ja sideteenistuseks.

Lennuvägi.

Osavasti kasutatult ja madalale laskuv lennuvägi võib tänavvõitluste kriitilistel silmapilkudel tuua suurt kasu pommipildumisega ja kuulipildujate tulega. Peale selle on temal suur moraalne mõju.

Lennuväe abistuse peale tänavlahingutes võib jalgvägi loota nii palju, kui võrra läheb korda teha õhuluuret. Piiratud vaatlusvõimalused linna majade tõttu, milledes vastane hoiab oma varusid, ja samuti raskus eraldada oma väeosasid vastastest, loovad suured raskused pealetungiva jalgväe edukaks abistuseks õhust.

Pealetungi alguseni võib lennuväge kasutada õhu ülesvõtete tegemiseks ja vastase tugikute pommitamiseks, kuid kallaletungi ajal tuleb madalalt lendavatel lennukitel pidada tihedat sidet jalgväega varem kokkulepitud kava ja signaalide abil, mis võimaldaks alati määrata kindlaks jalgväe asukohta või teatud esemeni jõudmist. Sarnastel juhustel on tarvilik iseäranis alaline ja kindel side jalgväe ja lennuväe vahel, et jalgvägi võiks tarvilisel momendil taandudes võimaldada lennuväele pommipildumist platsidele, ehitustele jne.

Kujukaks näiteks lennuväe tarvitamisest võib olla üldtoodud Aleksandri platsi kaitse spartaklaste poolt 6. märtsil 1919. a. Berliinis. Selles lahingus lendurid nagu väljasõja oludes otsisid mässajate kuulipildujaid ja hävitasid neid võimaluse korral. Seda ülesannet täitsid Lütwitz'i korpuse kolm lahinglennukit. Lennukid lennates 50 mtr. kõrgusel maapinnalt, tegid kindlaks kuulipildujate asukohad Münzi ja Landsbergi tänavate majade katustel. Lennukid ründasid eduga kuulipildujaid ja sundisid neid vaikima. Aleksandri platsi kohal sattusid lennukid mässajate merediivi automaatkahurite ägeda tule alla, mille juures üks lennuk mitmest kohast läbi lasti. Püha Georgi kiriku juures üks lennuk tegi kindlaks kahuri asukoha, mis oli nii hästi asetatud, et teda kuulipildujast võimatu oli tulistada. Ühest keskmise kaliibrilisest pommist jatkus, et kahurit ühes meeskonnaga teha võitlusvõimetuks.

Tulepildujad (leegipildujad) ja süütepommid.

Tänavvõitluses võib kasutada ka tulepildujaid ja süütepomme, süüdates põlema maju ja ehitusi, kus asuvad vastase vastupanupesad. Kuid selle juures tuleb pidada silmas, et see alati on seotud teatud hädaohuga, sest tekkinud tulekahju võib laguneda laiali ja saada hädaohutlikuks endale. Missugusel ulatusel ja kus kohal võib kasutada tulepildujaid ja süütepomme, määrab kindlaks iga kord kõrgem juhatus vastavalt olukorrale. Eduga võib neid kasutada üksikute, tugevat vastupanu avaldavate ehituste vastu, kus ei ole lähedal teisi hooneid. Näitena võiks vast olla üksiku ehituse vallutamise püüe Iru 1924. a., kus

kommunistid Alliksoo ja Sommerling avaldasid vastupanu. Lage maastik maja ümbruses ei võimaldanud küllalt läheneda. Tuleandmine majast kestis. Parimaks abinõuks arvati hoone põlema panemist ja politsei oli sunnitud katset tegema „tiku ja bensiinipudeliga“. Tulepilduja kasutamine oleks annud häid tagajärgi.

Keemiliste ja mürgiliste ainete tarvitamine tänavvõitlustes.

1. dets. sündmused tõestasid meile, et III internatsionaali palgalised agendid ei vali abinõusid oma eesmärgi saavutamiseks. Neid ei seõ mingisugune moraal ega ei kohuta neid mingisugune julmus. Püütakse alati mõjuda moraalselt üllatavalt. 1. dets. tarvitati nende poolt, nagu eelpool tähendatud, eriti selleks otstarbeks konstrueeritud käsigranaate, mis olid valmistatud sõdurite veepudelitest ja suure fugaastegevusega. Samuti tehti katseid bensiinipudelite pildumisega eluasemetesse ja meie ei või kindlad olla, et tulevikus mingit muud üllatust ei pakuta, sest haiglane kommunistlik aju armastab haududa, septseda. Kuid meie peame olema valmis kõige vastu ja isegi kõige halvema vastu. Millised oleksid keemiliste ainete tarvitamise võimalused kodusõjas? Selle peale on õige raske vastata, kuid siiski võib võtta vaatluse alla mõned tarvitusviisid.

Jättes kõrvale igasuguste mürgiliste ainete pildumise lennukitelt vaatame, millised tegutsemise võimalused on maa peal. Kõige pealt mürgine gaas. Kas võib siin juttu olla gaasilainetest või gaasi puhumisest? Vaevalt küll, sest gaasipuhumine nõuab pikki eeltõid, mis mitmesuguste raskustega seotud ja on leidnud tarvitamist peaaegselt positsioonisõja oludes, kus vastased maasse kaevunud asuvad üksteise vastu. Vaevalt on loota, et kodusõja oludes, kus esikohal ootamatuse printsiip, oleks võimalik mingisuguste gaasiballonide kohaletoometamine. Teiseks raskeks küsimuseks on tuule suun, mis aga kunagi ei ole püsiv eriti linnatänavatel. Gaasilaine võib saada ka väga kardetavaks tema tarvitajatele! Juhustel, kui kodusõja oludes tegutseb kahurvägi, võib gaasimürske kasutada väga hea eduga, sest mürsk on sõnakuulelik ja teda võib saata soovitud suunas ja soovitud kohta. Siin annab gaasimürski tarvitamine suuri tagajärgi, külvates üle tähtsamaid vastupanukohti gaasiga, neid sundides allaandmisele. Tarvitajale endale on see täitsa hädaohuta. Kuid peamiseks abinõuks, mida heade tagajärgedega tänavvõitlustes võib kasutada, on igasugused keemilised püssi- ja käsigranaadid. Püssigranaat, mille laskekaugus 400—500 sammu, annab häid võimalusi üksikute end kindlustanud osade ründamiseks, kui neile lähenemine kuulipilduja tule tõttu raske. Selleks tuleb külvata üle vastase vastu

panukoht keemiliste püssigranaatidega. Tarvitada võib siin pisaraid esile kutsuvaid ja lämmastavaid granaate. Iseäranis hea on vosvogrammadi tarvitamine, sest tema annab palju suitsu ja on suure moraalse mõjuga. Oletame ka, et vastasel on gaasimaskid, kuid siiski nõuab nende ettepanemine 20—25 sek. aega ja selle aja jooksul võib läheneda kuni 80—100 sammu. Samuti võib kasutada edukalt keemilisi käsigranaate. Näit. vastane on end kindlustanud kuski majas või keldris, kust teda raske ajada välja, — siin võib tarvitada mürkgaasi seesolejate surmamiseks.

Eneste pealetungi varjamiseks on võimalik moodustada suitsukatte vastase ja oma osade vahel. Selleks on kasulikud suitsu käsigranaadid.

Keemiliste ainete kasutamiseks tänavvõitlustes on üldse palju võimalusi, kuid on vajalik tunda nende omadusi, vastasel korral on neist vähe kasu, ollakse abitud nende vastu ja lihtsa suitsupommi tarvitamine vastase poolt hüüdega „gaas“ võib tekitada kabuhirmu.

Relvastus ja rakmed.

Tänavvõitluse küsimuste selgitamisel on tarvilik ka lühidalt valgustada sellega lähedalt seotud relvastuse ja rakmete küsimust.

Selle juures tuleb pidada silmas, et see küsimus just noorema juhi seisukohast nõuab valgus-

tust, sest tema peal lasub alati kõige raskem ülesanne tänavvõitlustes.

Tähtis on, et sõdur tänavlahingust osavõtmisel ei oleks üle koormatud rakmetega. Tema peab olema kiire ja osav liikumistel, peab suutma pääseda ühest avausest või uksest teise, roomama üle tänava või tarbekorral ka ronima mööda seinu üles.

Rakmed.

Mingisugust kandamit endaga tänavvõitlustes kaasas kanda ei või. Seda mitte üksi liigse raskuse suhtes, vaid peaaesjalikult tema kuju ja suuruse pärast, mis takistab liikumist, läbipääsu kitsastest kohtadest, uustest, akendest. Veega varustamine linnas raskusi ei tee ja seega veepudeli kandmine on asjata. Kuid selle juures on tarvis pidada meeles kaevurriistade tähtsust, mida tuleb kanda kaasas. Kui just labidas iga kord tarvilik pole, siis kirves on riistaks, mis alati asestatu.

Mis puutub gaasimaskidesse (respiraatorid), siis peab tähendama, et väeosad peavad harjunud olema lugema neid iga üksiku võitleja lahutamatuks osaks. Peale selle pakuvad nad suurt abi juhustel, kui väeosadel tuleb minna põlevatesse majadesse. Peakattest oleks soovitamamad metallkasked, mis suurel määral kaitsevad pead kuulide, ehituste riistmete ja igasugu allakukkiva prahi (krohv. kivid) eest.

Poola sündmustik.

I. K.

Poolas maikuu keskpäevil aset leidnud sõjariistus väljaastumine marssal Pilsudski juhatusel ja sellele järgnenud valitsuse langemine on oma üldkäigus lugejaskonnale küllalt üksikasjaliselt ajakirjandusest tuttavaks saanud. Seepärast ei ole tarvet enam sündmustiku käigu juures lähemalt peatuda. Seda tähtsam on aga tungida Poola sündmuste sisusse ja lähemalt vaadelda neid põhjusi, mis noorele riigile peale sundisid sarnasekujulise sisemise kokkupõrke, kui ka tagajärgi, mida sündmused esile võivad tuua Poolas eneses ja kuidas nad kaugemale võivad mõjuda.

Kõige pealt peab silmas pidama, et Poolas pandi toime midagi täitsa omapärast, midagi revolutsiooni laadilist, millel aga puuduvad tavalised revolutsiooni tagajärjed. Selle omapärase poolrevolutsioonilise riigipöörde pani toime sõjavägi. Ühtlasi on see ka uute, peale maailmasõda tek-

kinud riikide ajaloos esimene juhtumine, kus sõjariistus jõuga sunnitakse üks seaduslik valitsus lahkuma, et aset anda teisele, sama seaduslikule. Kõiges selles peitub palju, mis laseb loota, et Poola hakkab sammuma nüüd uuenduse ja tervenduse teed, kuid samuti peitub selles palju, mis äratub kartust mitte ainult Poola, vaid ka teiste Balti riikide tuleviku pärast.

Poola sündmuse võime mõista kõige paremini, kui lähemalt vaadelda Poola sisemist ja sotsiaalset olukorda. Uutest riikidest kannatab Poola kõige enam majandusliste raskuste all ja nende raskuste põhjused on õige lähedalt seotud sotsiaalse olukorraga. Kõige pealt puudub Poolal see, mis praegusaja riigile aluseks ja toeks on — rahvusline kesk-klass. Poolas mängib tähtsamat osa võrdlemisi väikearvuline suurmaaomanikkude klass — shljahhta, mõisnikuseisus, kes riiklises iseseisvuses näeb kõi-

ge pealt oma klassihuvide kaitset. See klass on kõige ägedam ja tulisem rahvuslase aate kandja, tema kätte on koondunud haridus ja kunst. Rahvuslast ainelist kapitali on tema käes väga vähe. Maad ja mõisad annavad ebaratsionaalsete töötamisviiside juures väga väikest sissetulekut. Shljahtale vastu seisab suur talurahvamass, kes vaene, kirjaoskamata ja harimata, kelle majanduslist seisukorda ei ole parandanud ka uus Poola, vaid kes on jäänud ikka endiseks, mõisnikust ärrippuvaks olevuseks. Puudub täielikult iseseisev jõukas talupoja seisus — osa rahvuslisest keskklassist. Samuti puudub Poolas rahvuslase keskklassi teine osa — linna kodanlus. Kaubandus ja väiketööstus on juutide ja suurtööstus sakslaste ja teiste muulaste käes. Poolakas ei taha healmeel nende aladega tegemist teha; ta on nad juba ammust ajast teiste rahvuste hooleks jätnud. Uus Poola ei ole siin veel mingit muudatust luua jõudnud ja seisab nüüd ilma toeta. Kõik rahvajanduslised loovad jõuallikad ühes kapitalidega seisavad võraste käes, kelle Poola rahvusriiklik iseseisvus mitte väga südamele ei seisa. Poola võib nendelt enesele toetust loota ainult niipalju, kuipalju seda lubab nende heatahtlikkus ja mitte rohkem. Kõike seda ei tohi meelest lasta, kui hindamisele võtta Poola riigipööret.

Nüüd tuleb küsida, kas ei ole möödunud riigipööre vana Poola haiguse — omavahelise riiu avaldus, mis ennast poolteise aastasaja järele jälle välja löönud? Kas algab jälle peale, nagu see algas 17. aastasajal, kus iga ülimeelik ja „veto“himuline mässumees oma mõõga tera otas riiki kandis? Et see nõnda ei ole, tahab pandiks olla Pilsudski isik. Temas leidub palju omapärasid: olles ühel ajal sõdur ja riigimees, sotsialist ja autokraat, rahvamees ja diktaator, on ta mõjuvalt kui keegi teine uue Poola loomisel kaasa töötanud, kuid tüdinedes igavesest parteivõitlusest peastaabi ülema ameti maha pannud ja sõjaväeteenistusest lahkunud. Jälgides kõrvvalt riigi elu arenemist ei jätnud ta kunagi hoiatamast, ja kui teda kaudselt teel lõpuks sunniti kaasa lööma, siis astus jälle oma legionääride etteotsa, et veel kord Poola parema tuleviku eest võitlusse astuda. Siin ei või juttugi olla võitlusest võimu pärast ja suur osa Pilsudski poolehoidjatest on temas praegu otse pettunud, kui selgus, et vana revolutsionäär ei taha ennast mitte võimukandjaks kuulutada, vaid osutus täieliseks

legalistik, kes tunnistas maksvat seaduslist korda. Võib koguni ütelda, et Pilsudski pani toime ainult hoiatusriigipööret, et ära hoida suuremat riigipööret, mis oli sündimas aeglaselt, kuid järjekindlalt, ja mille sihiks oli võimule aidata ja jätta äärmist tagurlust. Korruptsioon valitsuse ringkondades olevat viimasel ajal juba nii laialdaluks saanud, et tõsiselt kardeti ürgjõulise revolutsiooni lahtipuhkemist. Ka seda on nüüd Pilsudski esialgul oma väljaastumisega ära jõudnud hoida, kuigi see väljaastumine siiski teravamale kuju ja traagilisema ilme omandas kui asja algatajad oodata võisid.

Pilsudski tunnistas seaduslikkust ja ei vaata oma väljaastumise kui revolutsioonilise akti peale, ehk see küll pahempoolsete meele järele oleks olnud ja nad sellest oma järeldusi teha oleksid tahtnud. Reaalne jõud on siiski Pilsudski käes ja tema käsutab seda oma parema äranägemise järele. Osa tema poolehoidjatest, kes oleksid healmeel näinud pahempoolset diktatuuri ja kes Pilsudski sammudes pettunud, on nüüd kahtlemata äraootaval seisukohal. Nende edaspidine tegevus oleneb kindlasti uue presidendi valimistest ja uue valitsuse koosseisust. Kas suudab Pilsudski neid ka edaspidi vaos hoida? See on küsimus, mille peale praegu raske vastust anda.

Riiklise võimu erapooletu kaitsja — sõjavägi — on kistud erakondlase võitluse hulka, kuigi kõrgete aadete nimel. Olgu muu seas tähendatud, et Vene enamline ajakirjandus asjaolule, et Poolas esimest korda sõjavägi riigipöördetõrjulisest aktsioonist tegelikult osa võttis, suure ajaloolise tähtsuse annab ja loodab, et sarnased juhtumised mitte viimaseks ei jää. Peab ütleva, et enamlaste vaatekoht siin mitmeti põhjendatud on. Sarnased väljaastumised rikuvad sõjaväe ühtluse, toovad temasse parteilikkuse ja ta võib kergesti muutuda sõjariistus massiks, kelle üks osa seisab ühe erakonna, teine teise erakonna või selle juhi teenistuses. Ühtlast riiklik kaitseorganisatsiooni — sõjavägi — on raske luua, kerge purustada, aga veel raskem uuesti ühtlaseks jõuks kokku liita. Sõjaväe kaasakiskumine poliitilisse võitlusse on kahtlemata kardetav mäng riigi saatusega ja kus iganes sarnast mängu on alatud, on see riigile aina õnnestust toonud. Kuigi õnnestub pärast lahkuläinud ja omavahel võidelnud sõjaväe osasid pärast lepitada, on ikkagi rikutud

sisemise ühtluse tunne ja üksikud ei saa võimumaiku nõnda pea suust. On nüüd Pilsudski tõesti see mees, kes, tundes seda vastutust, mis tema oma väljaastumise kaudsete tagajärgede tõttu enese peale võtnud, nendest tagajärgedest ka üle saab

ja oskab riigi sõjaväge jälle üheks pereks koondada, milleks temal aga mitu aastat töötamise võimalusi peab olema, siis ei pruugi keegi Poola tuleviku pärast mures olla.

Paide veretöö.

Episood eestlaste vabadusvõitluse päevilt 1343. a.

V. Neggo.

„Kas kuulsid juba, mida jutustab Lopekunda vanem Hundipea? Ordumeister olevat oma vägedega Pihkva alt juba Paidesse jõudnud, „pööris vana, hõbejuukseline rauk ta kõrval istuva noore hiiglase poole.

„Kuulsin, Vootele, kuulsin,“ vastas noormees sünge pilguga kaugusesse vahetides.

Vanamees vangutas mõtiskelles pead ja sõnas teisele uurivalt otsa vaadates: „Sa oled viimase lootuse kaotanud, eks ole, Murdja?“

„Jah, lootuse võidusse, kuid mitte lootust vapra sti surra. Seda lootust ei rõõvi mult keegi.“ Ja uhke liigutusega tõstis ta oma pead, sädelevaid silmi vanakese poole pöördes.

Tõsiselt, üksteist mõistes vaatasid nad teineteisele silmi.

„Meie kavatsused on segi paisatud, meie ettevõtte nurjaminekule pühendatud. Ja selle eest võlgname tänu oma kergeusklikkusele. Kas ma küllalt ei hoiatanud kaaslasi selle vördja, selle Saksa ordumehe poja Hekberti eest, — kuid asjata. Oma libeda keelega mõistis ta meie salajasemasse ringi tungida, meie väejuhte ja vanemaid uskuma panna, et ta on täis kättemaksu iha oma ema häbistajate vastu. Ja nüüd, — mis tegi ta nüüd?! — Mitte küllalt sellest, et ta kogu aja meie kavatsusi ja salajasemaid plaane ordumeestele edasi on kannud, kusjuures ta meile petlikult mõistis selatada, et ta ainult salakuulamise otstarbel nii tihti ordulosse külastab, — ei, ordumeeste kõliseva tasu eest sai ta isegi selle nurjatusega hakkama, et ta Padise mehi avatles kaheksa päeva enne kokkuräägitud tähtpäeva võitlust alustama, kloostriale kallale tungima. See nurjatu, see vilets!“ Äkitselt tõusvas vihahoos pigistas noormees ta käte vahel asuvat tugevat tammekeppi nii ägedasti, et see pilbasteks murdus.

„Sul on õigus. Olime liig kergeusklikud. Ta andis meid ära. — Mis aitavad

meile nüüd nii suure saladusekatte all sõlmitud lepingud Soome rootslaste, karjalaste, ingerlaste, pihkvalaste ja leedulastega? Nende abi jääb hiljaks ja meie, — meie oleme surmale pühendatud.“ — Ning kurva pilguga vaatles ta nende ümber laagris asuvat Eesti malevat. . .

„Aga, mis see siis tähendab? Üks rüütli salk läheneb meie laagrile,“ kõlas äkki noormehe hämmastunud hää nende süngesse vaikimisse.

„Tõepoolest,“ kinnitas rauk noorema sõnu. „Üks ratsanikest kannab käes rohelist oksa rahu märgiks. Ning vaata, Reveli Daani piiskop on nende hulgas. Kas meiega soovitakse läbirääkimistesse astuda?“

„Näib nii, kuigi see on väga imelik. Sest mis mõte oleks ordumeestel meiega läbirääkimistesse astuda, kui neil meie vastu nii suur ülivõim on kasutada.“

„Kes teab, sõber Murdja, kes teab? Võib olla, on Taara nende meeli pimestanud ja meil läheb veel korda targa asjaajamise ja läbirääkimiste osava venitamisega aega võita, aega võita selleks, et meie liitlased õigeks ajaks veel kohale jõuavad, meile tuues abivägesid, relvi ja sõjavarustust. Kes teab, mu poeg, ehk saame võitluse liig kiire alustamise viga veel parandada, kõik jälle ilusasti joonde seada.“

Vahepeal oli rüütli ja nende saatjate salk Reveli all Lasnamäe ja Ülemiste järve vahel asuva eestlaste väeosa laagrini jõudnud ja jäi sinna peatuma. Üks käskjalg, sama, kes rohelist oksa käes oli hoidnud, ratsutas Eesti vahiposti juure, kes ta kaljuserval istuvate Eesti peavanemate Vootele ja Murdja juure juhtis.

„Eesti vanemad,“ algas käskjalg väejuhte teretades, „mind läkitab teie juure mu käskija, orduvend Ulrich von Dietmer, ja palub teid talle luba anda ühes oma saatkonna ja Reveli piiskopiga teie laagrisse tulla, et teile üle anda ordumeistri Burcharde von Dreylöweni läkituse.“

„Ta tulgu,“ vastas Vootele lühidalt.

Jalamaid käänis käskjalg ümber ja ratutas laagri ees ootavate rüütlite juure tagasi.

Vootele ja Murdja tõusid üles ja sammusid lähedalseisvale, laagri keskel asu- vate vabale platsile, kuhu nad ka kõiki teisi laagris asuvaid Eesti vanemaid ja väepea- likuid lasid kutsuda.

Peagi olid kõik kutsutud platsile kogu- nud ja asusid väikides poolringi ümber peavanemate, kelledeks olid juba nimeta- tud Raiküla vanem Vootele, Varbola va- nem Murdja ja Lopekunda vanem Hundi- pea; neljandaks peavanemaks oli valitud õõriku vanem Meeme.

Seal lähenesidki juba rüütliid ühes Re- veli piiskopi ja saatjatega. Jõudnud platsile

verevalamisi, vaid olete valmis mõistuse häält kuulda võtma ja rahulikult teie tüli- asju lõpetama. Seepärast volitas ta mind teile teatama, et ta teie esitajate ilmumist Paide lossi ootab, kus ta ühes nendega ühi- selt tekkinud seisukorda kaalumisele võ- tab, eestlaste kaebusi ära kuulates rahu- likku kokkulepet loodab saavutada. Et tüli- küsimuse igakülgset erapoolett lahenda- mist kindlustada, läkitab ta konverentsist osavõtmise kutse ka Reveli pühale isale, Daani piiskopile Olausse, teie eestkostjale ja kaitsjale. Vägeva ordumeistri ainuke- seks tingimuseks on, et eestlaste saadiku- tena ilmuksid Paidesse teie vanemad Voo- tele, Murdja, Hundipea ja Meeme, kellele ordumeistri ja minuga ühes siia tulnud

Paide kompanii peale õppust. 10. dets. 1925. a. 1) Maleva pealik kapten Rehe †. 2) Paide malevkonna pealik R. Lepp. 3) Paide malevkonna pealiku abi M. Arvis'o. 4) Paide kom- panii pealik H. Joa.

astusid nad sadulast ja sammusid neid ootavate peavanemate ette. Siin seisata- sid nad. Orduvend Ulrich von Dietmer ast- tus veel sammu ettepoole ja sõnas:

„Ordumeister Burchard von Dreylö- wen, minu vägev käskija ja püha Maarja- maa valitseja, läkitab teile, Eesti vaprad vanemad ja väejuhid, oma tervitused. Kurvastusega on ta kuulda saanud, et teie, eestlased, olete tõusnud mässuks oma sea- duslikkude valitsejate vastu, et teie väe- osa on tunginud Padise kloostri kallale, tappes pühasid munki ja teisi. Kuid mu vägev käskija on veendunud, et teie, Eesti targad vanemad, ei soovi jätkata asjatuid

Reveli püha piiskopi poolt kindlustatakse täieline saadikute puutumatus, ja et saadi- kud ei võtaks ühes rohkem kui kolm su- last. Kaaluge seda ordumeistri sõbralikku ettepanekut ja teatage mulle veel enne päi- kese loojenemist oma vastusest. Jumal olgu teiega ja püha neitsi Maarja juhtigu teie meeli targale otsusele. Ma olen lõpe- tanud.“

Orduvend astus tagasi oma kaaslaste hulka ja ette astus Reveli piiskop Olaus, kes omakorda järgmiste sõnadega vane- mate poole pööris:

„Rahu olgu teiega, mu lapsed! Ka mi- na, teie ülem hingekarjane, pööran teie

poole sama palvega, millega lugupeetud ordumeister Burchard von Dreylöwen rüütli Ulrich von Dietmeri kaudu teile esines, — jätke asjatu verevalamine, minge Paidesse rahukonverentsile ja lahendage tüliküsimused kokkuleppe teel. Mina isiklikult tahan ordumeistri kutse vastu võtta ja teiega ühes Paidesse tulla, et kogu oma mõju asja rahulikuks lahendamiseks kaalule panna. Ühtlasi annan teile oma piiskopi sõna, et teid kui Eesti rahva saadikuid Paides väärikselt vastu võetakse ja teile teie isikupuutumatus kindlustatakse. Ma tunnen teid tarkade, oma otsusi kaaluvate meestena ja olen seepärast kindel, et järgnete ordumeistri kutsele. Kõigevägevama Jumala ja püha neitsi Maarja õnnistus olgu teiega. Aamen!”

Piiskop Olaus tõstis õnnistades käsi ja astus ristimärki tehes tagasi rüütlike keskele. Seepeale ronisid võõrad sadulasse ja lahkusid eestlaste hulgast. Jõudes poole penikoorma kaugusele Eesti maleva asupaigast asusid ka nemad laagrisse ja jäid sinna Eesti vanemate otsust ootama.

Pärast rüütlike lahkumist valitses kokkutulnud vanemate ja väejuhtide hulgas hulk aega sügav vaikus. Viimaks lõpetas selle vanem Vootele ja sõnas:

„Eesti vanemad ja väejuhid. Teie kuulsite rüütli ja piiskopi sõnu. Mis ütlete nende kohta?”

„Kui me kindlad võiksime olla, et meid kavalasti lõksu ei taheta meelitada, siis oleks kõige kasulikum kutse vastu võtta,” arvas Hundipea, keskealine, tugeva kehahitusega habemik mees.

„Ka mina pooldan Paidesse minekut,” võttis sõna Meeme, umbes viiekümneaastane, sihvakas, heasüdamliku näoilmega sõjamees, „sest selles olen kindel, et meie kui saadikute puutumatus seal austatakse, hiitegi veel, kus meie piiskop Olausi toetusega võime arvestada. Võib olla lähed meil korda vastuvõetavat kokkulepet saavutada, mis oleks kõige paremaks asja lahenduseks, kuna meie ilma abijõududeta ikkagi alla peaksime vanduma.”

„Ja sina, Murdja, mis on sinu arvamine?” pööris Vootele noore sinisilmalise hiiglasel poole, kes seni süngelt enda ette maha oli vahtinud.

„Mina? Mina arvan, et peaksime neile saatma verise mõõga ja võitlema kuni viimase meheni, sest kindel on see, et meid ainult lõksu tahetakse meelitada nagu juba tähendas Hundipea. Kaaluge ise, mehed. Miks, arvate küll teie, on ordumeistril tingimuseks, et saadikutena Paidesse peame ilmuma just meie, neli Eesti peavanemat

ja ülemat väejuhti; miks, arvate teie, ei tohi meid saata rohkem kui kolm sõjasulast? Kas ei ole see teile küllalt selge, et meid tahetakse hävitada, et meie kahjutuks tegemisega Eesti malev jääks ilma juhtideta. Ei, see kavalus on liig läbipaistev, kallis ordumeister, ja ka sind, püha Reveli piiskop, ei või usaldada, sest sa oled haralise keelega ja ordumeistri sõber, kes oma kuninga kantsi, Revelit, ordule kätte tahab mängida. Uskuge mind, kaaslased, kõige õigem on kord alustatud teel edasi sammuda ja vaprasti võideldes surra. Kas pole see nii, sõbrad?” Küsivalt libises ta

Vabadussõjas langenud kangelaste auks püstitatud ausammas Türil, 20. juulil 1924. a.

kotkasilm üle kokkukogunud meeste ridade.

„Õige, Murdjal on õigus!” kõlasid igalpool hääled ümberingi ja vanemad ja väejuhid täristasid võitlusehimuliselt oma relvi vastu kilpe, et sellega oma sõnu kinnitada. Hõisked ja hüüded paisusid vägevaks laineks ja peagi oli kogu eestlaste malev jalul ja läkitas oma sõjahüüdu väikese sakslaste laagri poole.

Seal tõstis Vootele käe ja kohe vaikis üldine kära.

„Jah, Murdjal on õigus, kui ta ütleb, et meie vaenlased talitavad ettekatsetatud plaani järele, et meid, Eesti peavanemaid, äraandlikult hukata. Ka piiskop Olausi kohta on ta arvamine õige, sest ta on tõepoolest kahekeelne ja valmis meid igal silmapilgul ära andma. — Kuid siiski peame

kutse vastu võtma, peame minema Paidesse, n. n. „rahukonverentsile“, kuigi me teame, et me sealt elusalt tagasi ei tule. Hämmastunult vaatate mulle otsa ja teie pilgud küsivad mult: aga miks siis, miks peaksime minema kindlasse surma? — Selleks, et päästa Eesti malevat ja ühes temaga Eesti rahvast ja vabadust. Meie plaanid paisati segamini liig varajase võitluse alustamisega, meie abiväed, moon ja varustus peavad hiljaks jääma. Tühjade kätega ülivõimu vastu võidelda on lootusetu. Aga kui meil korda peaks minema ordumeistriga läbirääkimistesse astumisega nii palju aega võita, et abivägedele võimaldada meiega ühineda, siis ei tohi me kõhelda oma elu kaalule panemast, kindlale surmale vastu minemast, ei, see on isegi

enda kui meie rahva peale. „Jah, pühendagem oma elu oma rahvale, astugem kindlal sammul lõvikoopasse Eesti helgema tuleviku pärast!“

„Taara õnnistagu sind, mu kallis poeg. Ma teadsin ju, et sinu vapper süda ja mehine meel tagasi ei pörka minuga ühes sammumast surmaoru poole, kuigi sa oled alles noor ja elurõõmus, täis jõudu ja tuld ja mitte minusugune vana känd, kelle elupäevad juba on loetud ja kes niigi pea oleks varisenud Manalasse. Ja teie, Hundipea ja Meeme, kas tulete ühes meiega?“

„Siin mu käsi, ma tulen ühes teiega,“ vastas Hundipea sügav hää.

„Ning siin ka minu oma, sõber Vootele,“ oli Meeme vastus.

Türi malevkonna Türi ja Jõudja kompaniide lahingdrilli õppused Türi alevis 21. märtsil s. a. Järva maleva instruktori Jairus'e juhatusel.

meie kui Eesti peavanemate kohus oma elu ohverdada Eesti rahva vabaduse eest. Ning seepärast, armsad sõbrad, seepärast võtame ordumeistri ettepaneku vastu, olgugi, et vastu läheme piinarikkale surmale. Kas olete nõus, vennad? Kas jääd endiselt oma otsuse juure, kallis poeg Murdja?“

Rauga kõne ajal olid Murdja silmad ikka tugevamini lõkkele lõõnud, ta sünge nägu ikka helgema läikega kattunud, ning nüüd, kus vana hallpea oma tõsise küsimisega tema poole pööris, nüüd ei suutnud ta enam oma vaimustust tagasi hoida, vaid põlvitas Vootele ette maha ja palus seemisest erutusest väriseval häälel:

„Õnnista mind, tark ja vapper Vootele, õnnista mind, et suudaksin olla su vääriline, ja anna andeks, et pimestunud vihast meie rõhujate vastu mõtlesin rohkem ise-

Ka Murdja tõusis püsti ja neid ümbritseva Eesti maleva aukartust avaldavate pilkude all pühendasid end neli Eesti peavanemat käsikäes neid ootavale surmale. . .

* * *

Paide lossi rōdu. Sinna on kogunud hulk ordurüütleid ja muid „suuri härrasid“, nagu tähendab kroonik Renner, ordumeistri Burchard von Dreylöweniga eesotsas. Seal istuvad Riia komtuur Dietrich von Rambov, Viljandi komtuur Gosvin von Herke, Järva komtuur Vilcken von Iلسede, Kursi komtuur Johan de Vitte, Põltsamaa komtuur Hillebrand von Lenten, orduvend Herman von Nesen, orduvend Andres von Stemberch, orduvend Ulrich von Dietmer ja hulk teisi. Nende keskel võib silmata ka Reveli Daani piiskoppi Olaust oma saatjatega.

Aeglasel väarikal sammul astuvad rõdule neli Eesti peavanemat, Vootele, Murdja, Hundipea ja Meeme. Lähenedes kolme sammuni ordumeistrile peatuvad nad ja jäävad äraootavalt seisma. Rüütlite pilgud kiinduvad neisse, mõned vihasele, mõned üleolevalt põlglikult, mõned uudishimuliselt. Otsekoheselt ja kartmata vastab neile vanemate pilk.

Vaikus.

Viimaks võtab sõna Vootele ja lausub ordumeistri poole pöördes: „Sa kutsusid meid siia, ordumeister, ja me järgnesime sinu kutsele. Mis on sul meile öelda?“

Tahtmatult selle vana rauga väarikale ülesastumisele alistudes tõuseb ordumeister von Dreylöwen püsti ja lausub kerge peanoogutusega Eesti vanemaid tervitades:

„Ma käsutasin teid siia, et teada saada, miks te vaeseid Padise munki olete surmanud ja miks olete suurel hulgal kokku tulnud, et oma valitsejatele vastu hakata?“

„Ordumeister, sa eksid, kui ütled, et meie sinu käsu peale siia oleme rutanud, sest sul ei ole meile midagi käskida, vaid omal vabal tahtmisel Eesti maleva ja rahva saadikutena oleme sinu kutse vastu võtnud, et sulle võimalust anda rahulikult teie vahekordi selgitada ja meile anda, mis meie õigus on. Teiseks eksid sa, kui ütled, et oleme kogunud kokku oma valitsejatele vastuhakkamiseks, sest meil ei ole mingit põhjust vastu hakata Daani kuningale Valdemarile, kellele oleme maksualusteks ja kes seni kõiki meie vahel sõlmitud lepinguid on täitnud. Küll aga tõusime kättetasuks meie rõhujate, ordumeeste vastu, kelle vägivald on seevõrra ränk ja jultunud, et nad isegi meie naisi häbistavad ning meie tütreid vägistavad, meie vara võtavad ja meiega ümber käivad nagu orjadega, kuigi neil selleks mingit õigust ei ole. Nii vanad kui noored hädaldavad kõik nii suure vägivaldaga pärast. Te olete meid, eestlasi, niikaua vintsutanud ja piinanud, et me seda enam ei jõudnud välja kannatada. Ja seepärast otsustasime tõesti ennem kõik surra kui niiviisi sihikindlalt hävitatud saada ja tõusime kättetasuks ja tahame võidelda kuni veel küünrapikune poisike meil rõhujate vastu kättesudab tõsta.“

Vihasele kargab Viljandi komtuur Gosvin von Herke püsti ja karjub: „Missugune häbematus! See ori seal julgeb meile sarnaseid sõnu ütelda. Ordumeister, lase talle piitsa anda kuni ta kärwab. Koer niisugune!“

Ka teised rüütliid olid püsti karanud ja käratsesid läbiseigi sõjasulaseid lossihoo-vist üles kutsudes.

Välkuvail silmil astus nüüd Murdja ettepoole, pani käe mõõgapäräle ja tõstis uhke liigutusega pead vihastele rüütlitele kartmata näkku vaadates: „Taltsuta oma keelt, Viljandi komtuur, sa Eesti rahva timukas, kes lugemata nurjatustega toime saanud, sest sinu ees seisavad Eesti maleva ja rahva saadikud, keda sina kui niisuguseid pead austama. Puuduta meid ja igavene häbi langeb sinu ja su suguvõsa peale igaveseks ajaks. Ordumeister, oleme tulnud sinuga rahuläbirääkimisi pidama, toetudes sinu ja piiskop Olause sõnadele, et sa meid kui saadikuid austama saad. Keela oma meestele meid haavamast, kui sa tahad mees olla, kelle sõnast peab lugu pidama, nagu see meil eestlastel kombeks, kes peavad antud sõna pühaks.“

„Saadik, saadik tahad sa olla,“ karjus Gosvin von Herke ülbelt naerdes, „sina viletsa orjadekarja peamees, ma lasen sind peksta kuni sa vingudes armu palud ja mu jalgu suudled, et kingiksin sulle su viletsa elu, sa rumal talupoja-jõmpsikas!“

„Rahu,“ kõlas ordumeistri hääl üldisesse segadusse. „Te kõnelete mingisugusest rahuläbirääkimisest,“ pööris ta Eesti vanemate poole, „millele mina teid olevat kutsunud, ja mingist sõnast, millega mina teid kui saadikuid olevat lubanud austada. Te eksite. Ma ei ole teid mingisugustele läbirääkimistele kutsunud, vaid olen teid siia käsutanud vastust andma oma tegude eest, teie mässajad! Mässajatega ei peeta läbirääkimisi, mässajad võetakse vastutusele ja määratakse neile nuhtlus vastavalt nende tegudele. Veel naeruväärsem on teie väide, mina olevat teile oma sõna andnud teiega kui saadikutega ümber käia. Orjadel ei ole saadikuid, ja teie olete meie orjad, mingisugusest sõnaanndmisest minu poolt ei või juttugi olla. Asi on päris lihtne. Kui teie puhassüdamlikult kõik oma kuritööd ja mässukavatsused üles tunnistate ja mulle lubate oma mõju maksma panna teiste mässajate vaigistamiseks, siis kingin teile elu, kuigi mitte vabaduse, vastasel korral aga lasen teid piinata, kuni te ikkagi kõik üles tunnistate. Nüüd on teil teie seisukord selge. Valige, kas elu või piinad ja surm!“

Rahulikult, kuigi täis sisemist viha, kuulatasid Eesti vanemad ordumeistri sõnu. Ainult Murdja oli mõõga pooleni tупest tõmmanud ja tahtis tungida ordumeistri kallale, kuid Vootele hoidis teda tagasi. Nüüd astus viimane üsna ordu-

meistri ette ja vaatas talle nii avameelselt silmi, et see pilgu kõrvale pidi käämma ja tahtmata sammu taganes.

„Et teie, ordumeeste, sugu on äraandlik ja nurjatu, seda teadsime juba varem,

sest meil tarvitses ainult meele tuletada, kuidas teie Danzigis 10.000 inimest enda juure võõrsile kutsusite ja nad siis ära hukkasite, kuidas teie 80 tähtsamat saarlast rahuõbituse ettekäandel Põide lossi

S.-Jaani malevkonna pealike kursusest osavõtjad 20.—23. apr. s. a.

Tarvastu malevkonna pealike kursustest osavõtjad (24. — 26. apr.). Istuvad alumises reas põhemalt paremale: 1) jaopealik Mõtus, 2) II komp. veltveebel Keek, 3) IV kompanii pealik rv. al. kpt. Jürgens, 4) kursuste instruktor ltn. Koid, 5) malevkonna-pealik lpn. Hansmann, 6) I komp. pealik Ungerson, 7) II kompanii pealik Aronson.

avatlesite, nad siis vangistasite ja neid piinasite, kuidas teie Saaremaa piiskopkonna vaimulikke kirikunõukogule kokku kutsusite ja neid siis vägivaldselt kinni pidasite jne. jne. Araandlikkus ja kahekeelsus on teie iseloomu juureks. Seepärast tulime siia täiesti teadlikult, et teie ka meid äraandlikult tahate hukata. Me ei ole eksinud, seda näitavad sinu sõnad, ordumeister. Sind ja su sulaseid vaadates tunneme sinu vastu ainult põlgust ja jälkust. Sa tahad olla vägev mees, kuid sa oled viletsam kui kõige viletsam sinu orjaded, sa oled isegi nii vilets, et vastik on sinu peale sülitada. — Nii, nüüd tead sa, kes oled ja kes on sinu kannupoisid ja mida arvab sinust nii madalalt hinnatud Eesti talupojarahvas. Ainuke asi, mis minu südant kibedusega täidab, on see, et sina, Reveli piiskop Olaus, kellest seni ikkagi veel pisut lugu pidasime, kuulud nende äraandlikkude vägistajate hulka. Häbi sulle ja igavene põlgus. — Nüüd jatkake oma nurjatut, äraandlikku tööd, te verekoerad!“ Põlglikult käänas ta rüütelite selja ja astus tagasi oma kaaslaste hulka, kes teda südamliku käepigistusega vastu võtsid.

Lühikese aja kestis lossi rõdul rusuv vaikus, nii julgetest ja otsekohestest sõnadest hämmastunud rüütliid seisid sõnuta kui paigale needitud; — siis aga pääsis äkki nende viha lõkkele, mõirates kiskusid nad mõõgad välja ja tormasid oma sulaseid appi kutsudes nelja eestlase kallale.

Kuid ka need olid mõõgad kätte haaranud ja panid südilt igast küljest kallaltungivatele vaenlastele vastu. Eriti Murdja võimas käsi tegi imetegusid. Järva komtuur langes raskesti haavatult maha, neli, viis, kümme sõjasulast lamasid purustatud peade ja liigetega surnult maas. — Kuid ülivõim oli liig suur ja mitmest kohast haavatuna pidid Eesti vanemad viimaks ikkagi alla jääma. Neid seoti tugevate köitega kinni ja tassiti alla Paide lossi piinakeldrisse.

* * *

Paide lossi piinakelder. Öudne ja sünge. Seinal põlevad kaks tulilonti ja heidavad fantastilisi varje pimedamaisse nurkadesse. Lossi rõdul alustatud jälki veretööd jätkatakse. Peatimukateks on Gosvin von Herke ja Järva haavatud komtuur Wilken von Ilsede. Piinatakse nelja Eesti peavanemat ja nende kolme sulast, et saada kätte nende sõjaplaani üksikasju. Kuid asjata. Vaikselt ja sõnalausumata kannatavad nad „väljavalitud“ piinasid. Ainult nende silmad põlevad ja kõnelevad põlastusest, mida nad tunnevad oma äraandlikkude timukate vastu. Kõige kauem paneb vastu Murdja, kuid ka tema silm murdub viimaks. „Sinu eest, Eesti vabadus,“ soosistavad ta huuld ja vaikivad igavesti.

Rahu teie põrmule, vaprad Eesti vanemad ja sõjasulased. Teie mälestus ei kustu millalgi Eesti rahva poegade ja tütarde südames.

Harju maleva aastapäev ja lipu üleandmine.

Kolmandal suvistepühäl, 25. mail, pühitses Harju malev oma esimest aastapäeva.

Selleks päevaks kogusid maakonnast kaitseliitlased Tallinna kokku. Suur vihm, mis juba teisel pühäl algas ja kolmanda püha hommikul eriti tugevaks läks, takistas väga paljude kaitseliitlaste väljasõitu ja selle tõttu oli ka oodatavast meeskonna arvust 50 prots. kohale ilmunud — umbes 600 meest.

Hommikul kell 11 oli meeskond näituseaias malevkondade viisi rivistatud, kus neid maleva pealik Suursõõt tervitas ja päeva puhul õnne soovis.

Näituseaiast liiguti kahes kolonnis orkestrite helidel läbi linna Vabadusplatsile, kus lipuõnnistamine, üleandmine ja üldine paraad oli.

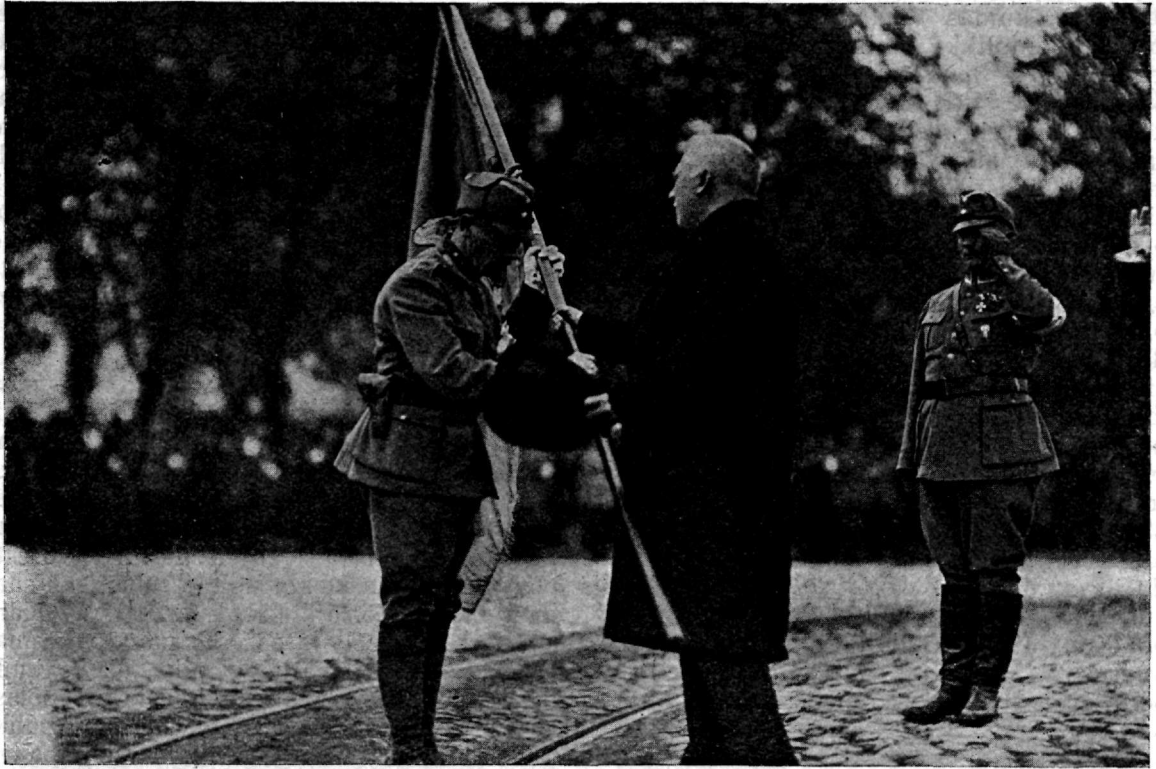
Mõni minut enne kella 12 tervitab kaitseliidu ülem kolonel Roska paraadiks ülesseatud malevlasi. Kell ¼1 sõidab Vabadusplatsile riigivanem J. Teemant sõjaministri kindral Soots'i saatel.

Riigivanem vaatas paraadi üle ja tervitas kaitseliitlasi malevkondade viisi.

Sellele järgnes maleva lipu õnnistamine, mida toimetasid piiskop Kuk ja mitropoliit Aleksander. Pühaliku talituse lõpul mängis orkester „Sind surmani küll tahan ma kalliks pidada!“

Selle järele võttis sõjaminister kindral Soots lipu Harju maakonnaavalitsuse esimehe käest ja andis riigivanemale, kes selle edasi andis maleva pealikule.

Peale lipu üleandmist oli naelte kinnitamine lipuvarlasse: naelad löödi riigiva-

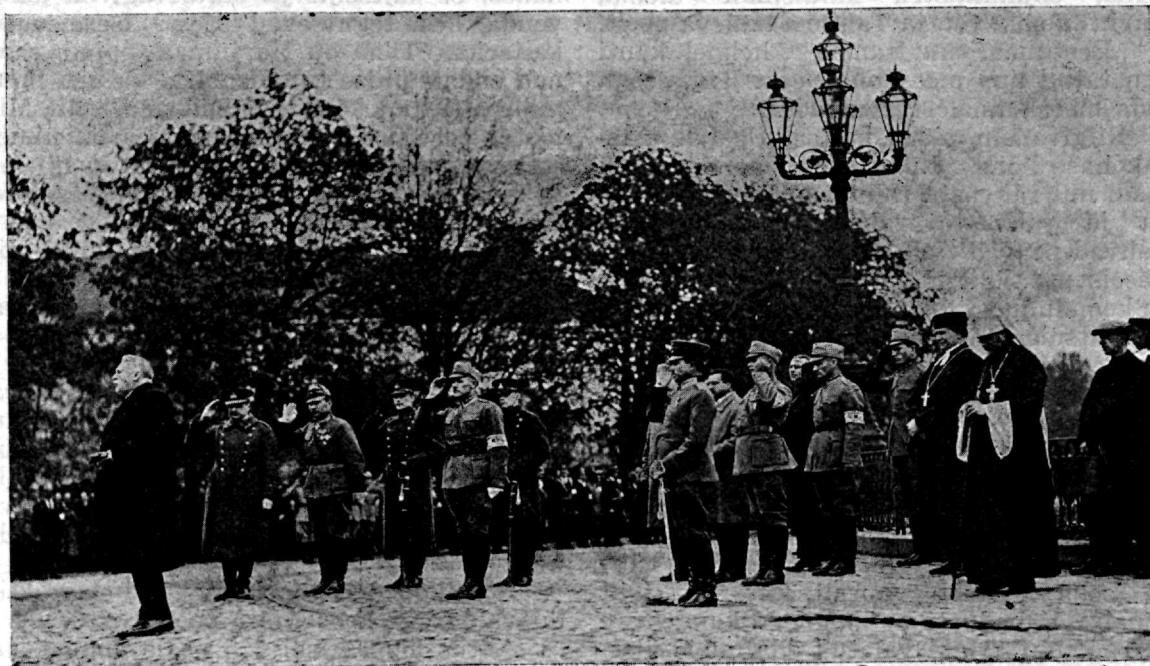

Riigivanem J. Teemant annab lipu üle Harju maleva pealikule Suursõõt'ile.

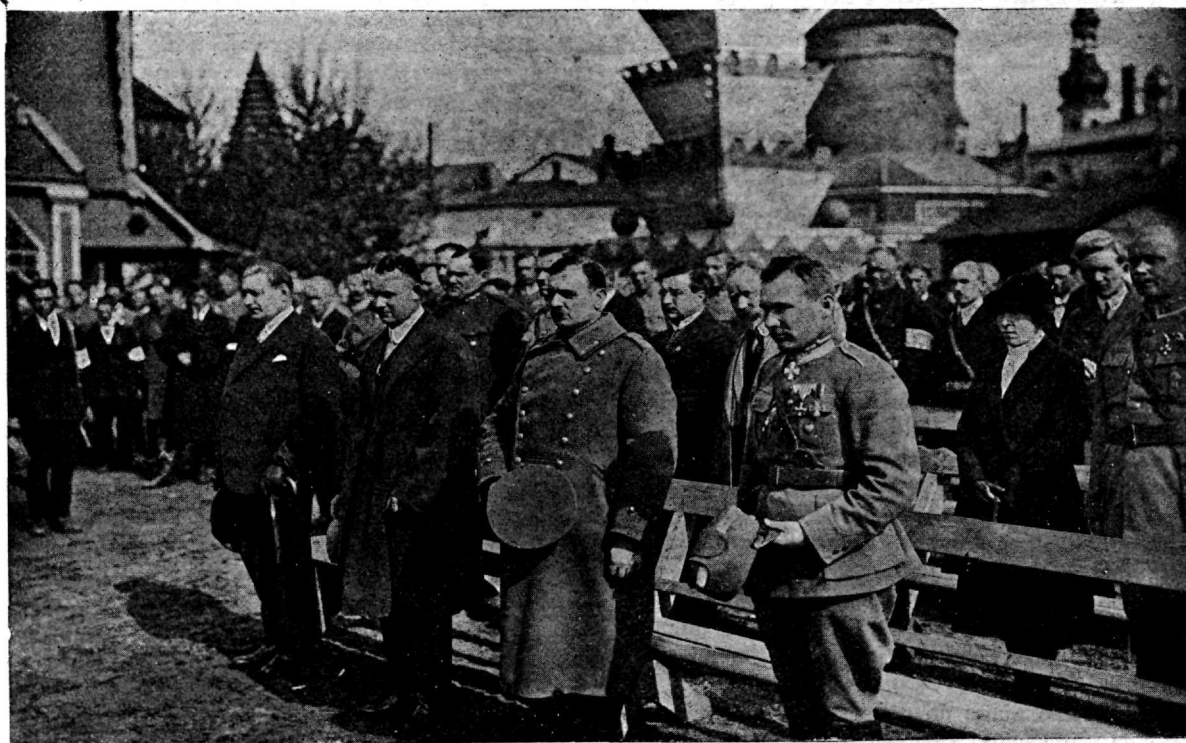

Harju maleva paraadmarss lipuga.

Riigivanem J. Teemant peab malevale kõnet.

Pilt aktuselt näituse platsil. Esimeses reas seisavad vasakult paremale: kindralstaabi ülem kindral-majoor Reek, kindral-leitnant J. Laidoner, kaitseminister kindral-majoor Soots ja kaitseliidu ülem kolonel J. Roska.

nema, sõjaministri, kaitseleidi ülema, Harju maak. val. ja Tallinna maleva poolt. „Eestimaa, mu isamaa!“ helidel kanti annetatud lipp meeskonna eest läbi, seega seda meeskonnale tutvustades.

Riigivanem pidas kaitseleidlastele päevakohase kõne. Rõhutades, et möödab on ajad, mil rahvaste rahuarmastus aitas rahu ja rahvaste vabadust kindlustada. Rahvad peavad ise alati valmis olema oma iseseisvust kaitsma. Selle uue lipu alla on koondunud vabad kodanikud, kes valmis on kaitsma kultuuri ja vaba Eestit.

Eesti rahvas on näidanud, et ta tahab vabalt ja iseseisvalt elada. Voolude vastu, mis tahavad hävitada kultuuri ja vabadust, kutsub võitlema ja kindlaks jääma uus lipp, mille alla on koondunud kodumaa paremad pojad.

Kaitseleidlased! teie käes seisab meie iseseisvus ja vaba Eesti kaitsmine. Täitke seda kohust vapralt, mis riik teilt nõuab. Vabadussõjas langenud kangelaste veri ei tohi asjata valatud olla, meie ülesandeks on seda kaitsta ja kinni pidada, mis vabadussõjas kätte võideti. Elagu vaba iseseisev Eesti! Elagu kaitseleiti!

Riigivanema kõnele järgnes riigihümn. Kaitseminister Soots rõhutas oma

kõnes, et kaitseleiti ja kaitseväge on kaks venda, kes tegutsevad Eesti iseseisvuse kaitseks. Täna on Harjumaa pojad saanud endale ühise tunnusmärgi — uue lipu, mille alla nad koonduvad üksmeelselt. Minister tervitas kaitseleidlasi sõjaväe nimel ja soovis nende ühisjõu kasvamist nii, et kellelgi mõttesegi ei tule kätt iseseisva Eesti järele sirutada.

Kell 15 oli näituseaias aktus, millel kõnedega esinesid riigivanem, kindral Laidonr, kaitseleidi ülem kolonel Roska, Harju maak. mal. esimees hr. Krusemann ja Harju maleva pealik Suursööd. Tervitusi ütlesid veel Viru maleva pealik Vaher, Sakalamaa maleva pealiku abi Lauri ja Järva maleva pealiku abi Suurkivi, lõpuks luges maleva pealik veel mõned õnnesoovi-telegrammid ette, mida üldiselt kaunike koguke oli sisse tulnud.

Kõik kõned ja tervituse võeti elava kiiduavaldusega koosolijate poolt vastu.

Aktus lõppes kell 3/45 peale lõunat ja meeskonnad sõitsid õhtuste rongidega laiali.

Peale aktust viis maleva pealik lipu näituseaiast aukompanii ja orkestri saatel maleva staapi.

Kaitseleiti ja röövküttimine.

H. V.

Aastat paarkümmend tagasi olid Eesti metsad ja sood veel üsna rikkad jahilindudest ja loomadest. Leidus metsi, kus põder polnud haruldane ja metskitsed koguni karjadena ümber hulkusid. Matsalu laht oli oma linnurikkusega koguni seevõrra kuulus, et seda külastasid kütid Peterburist, Moskvast ja Lõuna-Venemaalt. Haruldaste jahiloomade kaitse eest hoolitsesid siis metsade omanikud ja Vene kroonu. Maailmasõjaga ja revolutsiooniga ning segaste aegade kaaskäiv korralagedus jättis ka metsloomad ja linnud „lindpriiks“ ning algas nende armutu hävitamine. Kuigi Eesti kõigis oma riiklikkudes eluavaldustes enam-vähem normaalaega jõudnud, valitseb metsas ometi endiselt anarkia, mis ähvardab viimaseid haruldasemaid jahiloomi lõpulikult hävitada.

Lühikese ajaga on põder muutunud haruldaseks ja viimaseidki varitseb röövkütt; leidub veel ka metskitsi, kuna mõtuste peidupaiku juba ainult kümne sõrme peal üles loetakse.

Matsalu lahe rannaelanikud söödavad sigu linnunadega ja ei ole vist kaugel aeg, mil ka

sealsed haruldased vesilinnud rahulikumale pesituskohale välja rändavad.

Kui sõita pühapäeviti metsateid ja väljade ning soode vahel, siis pauguvad ümberringi püssid nagu korralikus lahingus ja kilkavad jahikoerad: röövkütt külvab siin surma tetredele, püüdele, sookanadele ja kõigile, kes aga püssitoru ette juhtuvad.

Noorelinnujahi algul kõneldi avalikult ühest Tallinna jahimeeste salgast, kes umbes 80 pardi-poega saagina kaasa toonud. Alles hiljuti jutustati paari tosina jänese ja tosina tedre tapmisest ühe päevaga.

Ajalehtedest käis sõnum läbi, et Kärevere jaamas korraga umbes 45 Tallinna jahimeest rongile tulnud ja Sutlemas viis autotäit jahimehi küttimas olnud.

Igaüks, kel püss käes, on kütt ja tapab kõike, mis iganes ette juhtub. Jahikirg tõmbab, ja nagu viimased aastad näidanud, ei vähene röövküttimine, vaid kasvab.

*

Hiljuti pühendas „Voss. Ztg.“ pikema artikli Saksa jahiasjandusele. Seal heidetakse muuseas ette, et jahiloomade registreerimine viimasel ajal lohakile jäetud.

See kõlab meile anekdoodina: jahiloomi registreeritakse!.. Ometi on aga see nii Saksamaal, kus tsivilisatsioon hulga suuremat laastamistööd looduses teinud kui Eestis, kus uhke ollakse, et meil isegi looduslikke ürgmetsi leidub.

Enne sõda näitas statistika, et ainult jaht Saksamaal umbes 15 miljonit kuldmarka sissetulekut annab ja nagu „Voss. Ztg.“ artiklist näha, pole nüüdki lugu teine.

Saksa jahiajakirjast „Deutsche Jäger-Zeitung“ võite leida terveid lehekülgi kuulutusi, kus soovitakse või pakutakse jahimaid rentida, ning seejuures loetakse üles isegi metsas elutsevate jahiloomade ja -lindude arv.

Rännates ringi Saksamaa linnades võib eriti Lõuna-Saksamaal jahiajal pea igast paremast restoraanist metslinnu ja metslooma — koguni metskitse — liha saada, seejuures ei kahane aga jahiloomade arv Saksa metsades, vaid koguni kasvab.

Kõik see on seal ainult selle tõttu võimalik, et seal küttemisel teine moraal on kui meil. Saksa kui ka iga teise Lääne-Euroopa küti ülesandeks on kaitsta jahilooma, meil sellevastu aga ainult tappa. Küti moraalile tuleb seal appi veel riik oma seadustega ja sarnane röövküttimine nagu meil on hoopis tundmatu. Küll leidub sealgi salakütte, kuid salakütt pole millalgi nii kardetav loomale kui see, kes täie õigusega metsa läheb ja tapma hakkab. Meil pole aga seadust ega kohust röövkütile ega salakütile. Mõlemad võivad rahulikult pidada pillerkaari metsades ja koergi ei haugu...

*

Ilusaks hüüdsõnaks on „kaitse kodu!..“ Harilikult kaitstakse ainult seda, mis kallis ja millest raske lahkuda. Kui kodu külm, tühi ja inetu, kui puuduvad seal armsad mälestused ja kõik, mis kodu kalliks teevad — kangelaselgi langeb siis käsi sarnase kodu kaitsmisel.

Riigi kaitsmisega on sama lugu. Maailmasõjas oli Saksamaal, Prantsusmaal, Belgial, Inglismaal ja Ameerikal midagi, mille eest sõdida ja mida kaitsta, ja nad püsisid lõpuni võitlusväljal. Vene rahval polnud aga seda üldrahuslikku kaitsetunnet, ja ta lahkus enne lõppu ning on praeguseni kõrvale jäänud.

Vabadussõja ajal kandis Eesti rahva iseseisvustungi aimdus, et selle kaudu paremale tulevikule vastu läheme ja oma rahvuse päästame hävinemisest, ning meie võitsime. Nüüd, kus see käes, tuleb mahutada Eesti riikluse seda, mis ta kodanikkudele kalliks teeb ja mille eest jälle maksab võidelda. Üheks ülesandeks on siin uute rahvuslike rikkuste, varade ja väärtuste soetamine ning vanade hoidmine ja arendamine.

Üheks sarnaseks rikkuseks ja väärtuseks on Eestile mets, raba ja vesi oma lugemata loomade ja lindude perega. Nende hoidmine hävinemise eest on riiklik ülesanne. Kuna Eesti kaitseliidu loosungiks just oma kodu kaitsmine, siis kuulub kaitsetu metsloom kui üks selle kodu väärtusist eeskätt kaitseliitlase kaitse alla.

Nende ridade ülesanne pole harutada võimalusi, kuidas kaitseliit abiks võiks olla röövküttimisega võitlemises, vaid ainult tähelepanu juhtida ühe ala peale, kus kaitseliidul kodu kaitsjana suur vastutus ja moraalne kohustus täita.

Kaitseliidul puudub küll poliitiline võim röövküttidega ja salaküttidega võitlemiseks, kuid seda rohkem on ta kohustatud kasutama oma moraalset mõju kaitseliitlaste peale ja nende kaudu röövküttide peale.

Kestab praegune korralgedus jahikaitset edasi, juubeldab endiselt röövküti moraal ja kestab edasi huligaanlik tapmine metsades, siis on meil varsti tsivilisatsiooni suhtes tundelikumad metsloomadest, nagu: hirv, põder, mõtused jne., ainult veel ilus mälestus, kuna ometi korraliku jahikaitse juures meie metsad loomadest vaesemad ei võiks olla kui kõrge kultuuriga Saksa metsad.

Kaitseliitlased, alake sõda röövküttimisega ja kuulutage metsloomad oma kaitsealusteks, tulevased põlved ütleksid teile selle eest — aitäh!

Noorsoo sõjaväeline ettevalmistus.

E. Meos.

Ühenduses uue kaitseväe teenistuskohustuse seaduse väljatöötamisega asuti kindralstaabis kavade väljatöötamisele, mille põhjal edaspidi sünniks noorsoo riigikaitsele ettevalmistus koolides. Nimeetatud seadus näeb ette noorsoo kaitseteenistusliku kasvatus kõigis riigi-, omavalitsuse- ja erakoolides, mille juures selle ettevalmistustöö läbiviimine ja juhtimine

sünnib alustel, mis loodud sõja- ja haridusministrite kokkuleppel.

Kindralstaabi V osakond, mille ülesandeks on kaitseväe komplekteerimisega seotud küsimuste lahendamine, on töötanud välja üldpõhimõttelised alused, mille järele sünnib meesnoorsoo riigikaitsele ettevalmistustöö koolides edaspidi.

Riigikaitsele ettevalmistus koosneb

3-st peaelemendist: 1) kehaline kasvatus, 2) moraalne kasvatus ja 3) tehniline väljaõpe (puhassõjalised õppealad). Sellest välja minnes on kavatsus algkoolides alata ettevalmistust tulevasele riigikaitsele kehalise kasvatusena. See on riigikaitse huvidest välja minnes esmajärgulise tähtsusega, sest nüüdisaja sõda nõuab täiesti vastupidavat sõjaväelast. Peale sõjaväelise tähtsuse on sel ka suur üldrahvuslik tähendus, aidates arendada kehaliselt tervet ja tugevat noorsugu.

Praeguseid väheseid võimlemistunde tuleb siis koolides rohkendada ja mõned harjutused viia kokkukõlla sõjakaitse nõuetega. Peale kehalise kasvatuses tuleb algkoolides äratada huvi Eesti kaitseväe elu vastu ja kasvatada isamaa-armastust ja rahvustunnet.

Kesk-koolides võetakse läbi kehaline ja moraalne (ehk vaimline) kasvatus ja kaitseväeteenistustlikud õppealad täies ulatuses, nii et kooli lõpetajail enam tarvis pole kaitseväge astudes harilikku reamehe õppust läbi teha, vaid ta võib otsekohe minna allohvitseri- või tagavaraohvitseri- (aspirantide) kursustele.

Kesk-koolides põimitakse väeteenistustlikud õppeained teiste õppeainete hulka, näit. aeglõos: üldaeglõo hulka — sõdade- ja sõjakunstide aeglõgu; maadeteadusse: topograafia ja sõjaline kartograafia; füüsikasse: telefoni-, telegraafi- ja raadioasjandus sõjalisest seisukohast; keemiasse:

gaasiasjandus ja pürotehnika. Peale teoreetilise õpetuse on nähtud ette veel mitmesugused praktilised õppused.

Sunduslik noorsoo sõjaväeline ettevalmistus koolides on viidud läbi suuremas osas kultuurriikides. Meie naaber- ja liitriigis Lätis pandi see maksma juba 1923. aastal, Poolas läinud aastal ja Nõukogude Venemaal läinud aasta septembrikuus. Juba enne oli see maksmas Prantsusmaal, Saksamaal, Schweitsis, Inglismaal, Skandinaavia riikides ja Põhja Ameerika Ühisriikides j. m.

Praeguste majanduslikkude olukordade juures ei suuda riigid rahuajal pidada suurt ja pika teenistusajaga sõjaväge, kuid et järjest arenev sõjatehnika nõuab ka reamehelt järjest ikka suuremaid teadmisi, peavad riigid alustama riigikaitse ettevalmistustööga juba tulevaste riigikaitsejate koolipõlves.

Ka meil Eestis on kerkinud päevakorrale kavatsus lühendada kaitseväge teenitusaega ühe aastani. Kuid seda nii väga tarvilikku sammu on võimalik viia läbi vaid siis, kui noorsool on juba enne sõjaväge astumist olemas riigikaitse õpetuse algaimed. Seda ei saa aga teisel teel kui aastatepikuse ettevalmistustööga koolides.

Lähemas tulevikus loodame „Kaitse Kodu!“ veergudel tuua ülevaate tähtsamate maailmariikide noorsoo sõjaväelisest ettevalmistusest koolides.

„Invaliidide päeva“ pidustused Tartus.

16. mail korraldati Tartus kindral J. Laidoneri nimelise kapitali heaks „Invaliidide päev“, mis kujunes suurepäraseks invaliidide austamiseks. Invaliidide austamist korraldati läinud aasta eeskujul, mille üksikasjalise kava välja töötasid: linnapea K. Luik, garnisoniülem kolonel E. Kubbo ja linna maleva pealik kapten V. Sarsen.

Pidustuste osa oli järgmine: Kell 8 homm. teatasid kaitseliidu hälinasireenid, kirikute ja tuletõrje-kellad invaliidide päeva ja sellega ühenduses olevate pidustuste algust. Kell 9 algas karbikorjandus: korjanduspunkte oli 10. Kell 10 ilmus sõjaväeorkester raekojaplatsile ja andis tund aega maksuta kontserti. Vabadussõja invaliidide oli palutud kell 1/212 ilmuda 2-se diviisi staapi, et sealt siis koos saat-

jatega minna raekojaplatsile garnisoni paraadile.

Pidustuste keskpunktiks oli kaitseväge ja -liidu ühine paraad ja invaliidide austamine kell 12 raekojaplatsil.

Kella 1/212 ajal, kus rahvast juba raekojaplatsil, kivisillal ja kõigis tänavais, mis paraadiplatsi juure viisid, murruna koos oli, hakkasid väeosad ilmuma. Ka kaitseliit ei jää regulaarväeosadest maha, vaid ilmub sirgeis ridades ja eeskujulikult marssides paraadiplatsile. Kaitseliidust olid esitatud Vabadusristi Vendade ja 2-ne malevkond täies koosseisus ja varustuses ühes orkestriga.

Väeosad avaldasid oma mehisusega toredat muljet. Hakatakse väeosi paraadikorras üles seadma, mis sünnib paraadi-

korraldaja kol. P. B a u m a n'i juhatusel. Nüüd alles avaneb silmadele meeltülendav vaade: toredat pilti pakuvad ülesseatud väeosad, kuid kes jõuab lugeda neid kümneid tuhandeid inimesi, kes vaatavad paraadi pealt!

Kell on 12, kui saabub paraadiplatsile 2. div. ül. kindralmjr. E. P ö d d e r'i mehine kuju, garnisoniülema, malevapealiku ja adjutandi saatel. Kõlab käsklus, paljastuvad mõõgad, võetakse tervituseks; kõik muusikakoorid, mis paraadist osa võtsid, mängisid pidulikku kaitseväge tervitusmarssi, kol. B a u m a n raporteerib. Kui diviisiülem rapordi vastu võtnud, sammust ta kaaslastega väeosade eest muusikahelede saatel mööda. Lõpetades ringkäigu pidas kindral kaitsejõududele sütitava kõne, rääkides võimsal sõnal päeva tähtsusest. Ta lõpetab ja laseb elada meie rahvasust — riigikogu — ja vabariigi valitsust. Mürisev „elagu!“ väeosadelt on sellele vastuseks. Ja kui paraadilviibivad orkestrid ühekorruga mängivad riigihümni, tundub, et isegi vilu ja vihmane ilm on soojemaks muutunud.

Järgneb invaliidide austamine. Invaliidid olid seks palutud diviisi staapi, kuhu neile järele tulid, et neid raekojaplatsile saata, garnisoniülem kolonel E. K u b b o, linna maleva pealik kapten V. S a r s e n, linna-
pea K. L u i k ja üliõpilaskonna esitaja. Siit liiguti Barklai platsi, Kuuini tän. ja raekojaplatsi kaudu määratud aukohale. Invaliide saadavad kõrval hõredas reas skoudid. Raekojaplatsile ilmumisel võtab invaliide vastu orkester piduliku marsiga, kuna sõjaväed tervitavad. Aukohale jõudmisel tervitas invaliide linna nimel linna-
pea K. L u i k ja kroonis kõne lõpul ühiseks austamise täheks nende lipu loorberipärjaga. Lipu kroonimise järele ilustasid Tartu naisorganisatsioonide liikmed invaliide lilledega, kuna orkester mängis: „Isamaa ilu hoieldes...“ Kaitsejõud tervita-

sid. Selle järele tervitas invaliide veel 2. diviisi ülem kindralmjr. E. P ö d d e r ja lasi neid elada, mille järele kõlab kaitsejõudude ühine kolmekordne „elagu!“ ja orkestrid mängivad tushi.

Selle järele liikusid invaliidid platsi keskkohale, et lasta paraadi mööda minna. Auvõorad asusid nende lähedusse. Algas paraadimarss; marsihelide saatel sammusid väeosad ja kaitseliit invaliidide ja auvõoraste eest mööda, andes au. Tore oli see möödasammumine: nagu üks mees marssiv jalgvägi ja hobuste mängleval sammul möödub ratsavägi jätavad hea mulje. Neile järgnevad linna maleva eelpoolnimetatud malevkonnad kapten P. A s s m u s'e juhatusel, ees linna maleva lipp. Mürinaga veuvad mööda kahurid, mille metallised suud praegu vaikivad...

Väeosade defileerimine võtab tükk aega; siis on paraad läbi — üks suuremaist ja paremini õnnestunud paraadidest. Paraadilt lähevad invaliidid oma lipuga, auvõoraste ja orkestri saatel, tuletõrjemajasse, kus neile oli korraldatud ühine eine. Einel peeti rida kõnesid ja mängis 2. diviisi orkester. Väeosad aga sammusid läbi linna oma asukohtadesse.

Pärast lõunat kella 3—5 olid Lembitu kasarmu platsil s p o r d i m ä n g u d ratsariigemendi poolt. Demonstreeriti väga huvitavaid asju ratsaväelaste poolt, näiteks patarei äravõtmist ratsasalga poolt, mitmesuguseid ratsavõistlusi j. m.

Kella 2—4 oli linna spordiväljal „Kalevi“ s p o r d i p i d u ja teatejooks läbi linna. Kell ½5 p. l. oli raekojaplatsil skoutide-maleva paraad. Kella 5—7 mängisid sõjaväeorkestrid raekojaplatsil ja Toomemäel.

Üldiselt võib öelda, et invaliidide päeva pidustused hästi korda on läinud, milleks lahkesti kaasa aitasid Tartu seltskonnategelased, kaitseväelased, -liitlased, üli- ja kooliõpilased, skoudid j. t. E. Ms.

Tartu linna maleva II malevkonna 4-as kompanii,

mis koosneb sõjainvaliididest, on saanud elujõuliseks küllalt tunduvas üksuseks. Kompanii hällipäevi pilku heites leiame, et tema on vastava käsukirjaga kinnitatud läinud aasta juuni lõpus, olgugi et sooviavaldus oli esitatud 21. märtsil 29 sõjainvaliidi poolt maleva ridadesse astumiseks. Kõikide eeltähendatud isamaa kaitseks väljaastujate südame soov oli lubada moodustada omaette kompaniid, et võimalduks vigastustele vastavalt

malevlaste liigitus kergemalt ja ostarbekohasemalt tarviliste õppuste läbiviimiseks, ent täiesti tervetega kõiki õppusi kaasa teha on sõjainvaliididel võimatu tervislikust seisukohast välja minnes, samuti segaks see ka tervete õppusi.

Meeskonna koosseis on suuremalt jaolt vigastuste tõttu tööjõukaotustega 25—70 prots. Peab tähendama huvi, mis meeskonnal on kaitseliidu vastu, kui võtta viimast hälinat, mis oli ööl

vastu 13. maid s. a., mil võis rõõmustavalt näha, et Tartus viibivast meeskonnast oli 75 prots. kohal täies lahingukorras väljaastumiseks.

Tartu maleva II malevk. 4 kompanii, koosneb sõjaväeläididest. Pahemalt 3. komp. pealik ltn. A. Kurrikoff, 4. rühma pealiku kt. K. Lõoke.

Meeskonna koosseis on õige mitmekesine, kõige suurem osa langeb käsitöölise ja töökooli õpilaste peale, siis üliõpilaste, õhtukooliõpilaste, töösturite, majaomanikkude ja kaupmeeste peale.

Suurem osa kompanii koosseisust on vanemad endised sõjaväelased, 20 prots. on ohvitserid või sõjaväeametnikud, mis tunduvalt aitab kaasa vajalise õppuse läbiviimiseks.

Meeskond näeb endas kodukaitsjat, kui terved peaksid minema frondile — ainuke võimalus olla isamaale sõjaajal kasulik sõjariistaga.

Kompanii asutajaks ja pealikuks on algusest peale energiline vabadussõja ohvitser Albert Kurrikoff, kes Eesti riigi rajamisel 2 korda haavata saanud.

Oma agarusega kaitseliidu suhtes on vigastatud sõjameeste Tartu osakond teistest sarnastest ette jõudnud, sest pole veel kuski Eestis suudetud luua iseseisvat invaliidide üksust malevas. Et võimaldada võimalikult laiemal ulatusel ka sõjaohvritel osa võtta kodukaitses, oleks eelmainitu küll tervitatav.

Siin juures on pilt, mis kujutab osa teist rühma peale õppusi. Vasakult kolmas — kompanii pealik, neljas — ajutine rühmapealik.

Tartus, 13. mail 1926. a.

—ik—

Tallinna maleva Nõmme malevkond

pühitseb pühapäeval, 6. juunil s. a., oma aastapäeva, mis käesoleval aastal töötab saada suuremaks sündmuseks Nõmme seltskondlikus elus.

Pidustused algavad juba laupäeval, 5. juunil, ja kestavad vaheldusrikkalt kuni pühapäeva õhtuni. Nii on laupäeva õhtul kell 10 ette nähtud kaitseliitlaste tõrvikutega rongikäik orkestri saatel ja kell 11 spordiplatsil sportlikud harjutused tõrvikutega valgusel. Pühapäeva hommikul kell 8 mängib orkester tuletõrje maja tornis ja sel ajal algab ka kaitseliitlaste jalutuskäik Nõmme tänavail. Kell 9 korraldavad sportlased teatejooksu ümber Nõmme, millest võtavad osa kaitseväge ja teiste malevkondade sportlased. Kell 10 demonstreeritakse alevi südames tänavvõitlusi. Kell 12 päeval algab paraad, lipu õnnistamine, lipu üleandmine malevkonnale, vande andmine ja tervituskõned. Kell 2 avatakse rahvapargis aiapidustused väga mitmekesiste lõbustustega.

Nõmme malevkonna lipp on valmistatud peajasjalikult seltskonna enese aine-

lise toetuse abil. Siid on tellitud otsekohe Prantsusmaalt. Lipu parem külg on valmistatud malevkonna enese kavandi järel; kollasel põhjal männaoks, ülemisel vasakul nurgal Harju maakonna vapp ja vasakul alumisel nurgal lipu üleandmise aasta ja kuupäev. Lipp tahab kujutada Nõmme kollast liiva, millel kasvavad männid, ja malevkonna asukohta Harju maakonnas. Lipu teine külg on Tallinna maleva lipu teisend, sest allub ju Nõmme malevkond Tallinna malevale.

Nõmme malevkond on kujunenud elujõuliseks kaitseliidu üksuseks ja töötab olla tarviduse korral kasulikuks toeks Tallinna julgeolekule. Malevkonnal on jalgväeosad, ratsa- ja siderühm, spordiring, naisosakond, vanemate kaitseliitlaste erirühm, samuti ka alaealine erirühm ja nimelt kaitseväeteenistusele ettevalmistamiseks. Malevkonna algatusel on kutsutud ellu skoutide malev, kes malevkonnaga lähedas koostöös seisab.

L. M.

Välismaail.

Läti kaitseliidust.

Läti kaitseliitlased, arvu järele umbes 19 tuhat meest, on maakondade järele jaotatud 19 rügementi. Nagu Läti siseministeeriumi teadaandest näha, on nendest sõjaväes teeninud 74% ja ei ole teeninud — 26%. Sotsiaalküljest jagunevad kaitseliitlased järgmiselt: kohaomanikke — 50%, asunikke 23%, käsitöölisi — 8%, töölisi — 18%, teisi — 1%. Kõige rohkem on: kohaomanikke Rehsekne rügemendis — 84%, asunikke ja käsitöölisi — Talsu (34 ja 15%) ning töölisi — Aispute rügemendis — 36,5%.

Kaitseliidu tegevust iseloomustavad piltlikult järgmised arvud: Nii on 1923. aasta jooksul kurjategijate tabamisest võtnud osa 13.313 kaitseliitlast; perioodilistel valvepostidel seisnud 26.767 kaitseliitlast; areteerimistest, läbiotsimistest ja kurjategijate edasitoimetamisest osa võtnud 9.997, ja pidudel, koosolekutel jne. korrapidajaiks olnud 10.880. Väga suured teened on kaitseliitlastel kurjategijate areteerimisel ja kuritööde paljastamisel. Ilma politsei abita on kaitseliitlased pidanud kinni 455 suuremat kurjategijat, avalikuks teinud 33 rööv- ja mõrtsukatööd, 317 vargust, 33 salaviinapõletamist, 32 salaküttimist ja 264 teist kuritegu. 47 juhtumisel on ette tulnud tulevahetust, kusjuures kaitseliitlastest on surma saanud 2 ja haavata 5.

Kultuurtegevuse alal on 1923. aastal kaitseliitlaste poolt korraldatud 607 mitmesugust pidu-õhtut, millest sissetulek oli 63.724 latti 72 santimi. Eriti suurt tähelepanu kaitseliidus on pöördud sõjaväeliste õppuste peale, millele on ohverdunud palju aega. 1923. aastal korraldati üldse 2022 õppust.

1922. aastal asutati Lätis sõjaministeeriumi kaastegevusel Läti Kaitseliidu Selts, mille ülesanne on kasvatada Latvija kodanikke rahvuslikult, riiklikult ja sõjaliselt. Selts püüab

koondada enda ümber kõiki isamaalisi organisatsioone; seks organiseeritakse tervet riigis loenguid, kõneõhtuid jne. Eriliselt püütakse reservisolevaid sõjaväelasi liikumisse kaasa tõmata. Juba varemalt valdades ja maakondades elutsevaid kaitseliidurühmi seotakse uue organisatsiooniga. Kaitseliidu Selts on ühenduses maakondade kaitseliidu rügementidega. Et liikumist edendada, asutati rinnal kantav aumärk, mida annetakse oma- ja välismaa kodanikkudele teenete eest kaitseliidu ja seltsi heaks. (Nii annetas Läti kaitseliidu delegatsioon 1924. a. detsembris Tallinnas neid aumärke esimese detsembri kangelastele.)

Läti Kaitseliidu Selts on 3 aasta jooksul saavutanud hea vahekorra Eesti, Soome ja Leedu kaitseliiduga. Lätlased loevad endid Soome kaitseliitlaste õpilasteks.

Läti Kaitseliidu Seltsi väljaandel ilmub kaitseliidu häälekandja — sõjaaegkiri „Aizsargs“ (militari zinatnisk unliterariski — sabiedriska menesraksts) üks kord kuus; ta sisaldab tähtsaimaid küsimusi riigikaitse ja sõjalise kasvatuse alalt, peab silmas sõjaasjanduse uuemaid tehnilisi saavutusi. Temas on väljavõtteid välismaade sõjaaegkirjust; peasjalikult tutvustab aegkiri lugejaid naaberriikide (nagu Eesti) ja oma kaitseliidu organisatsiooniga ja eluga. Aegkiri on ilustatud rohkearvuliste piltidega kaitseliidu ja sõjaväe elust. Üldiselt on „Aizsargsi“ ülesanne luua vaimlist sidet kaitseliidu rühmade vahel terves riigis, kasvatada rahvuslikku ja isamaalist vaimu, teha kättesaadavaks kodanikkudele ja kaitseliitlastele sõjalisi teateid.

Läti Kaitseliidu Selts tegutseb omal jõul kogutud rahaga. Alguses olid suuremad kavatsused: taheti muretseda mõned sõjalaevad ja lennukid, kuid sarnaste summade kogumine käis üle jõu. Latvijas tegutseb veel sõjaline selts „Isamaa kaitsja“.

E. Ms.

Kroonika.

Pealikute kursused 2. mail Haapsalu malevkonnas.

Lääne maleva pealiku kapten Vaiden'i korraldusel korraldati 7.—9. maini mal. instr. hr. Linnase juhatusel lühemaajalised pealikute kursused 2. Haapsalu malevkonna 2. (Taebla) kompaniis. Vaatamata selle peale, et kursusi peeti maal ja paljudel osavõtjail tuli isegi põllutööd katkestada, oli siiski palju osavõtjaid. Kursustel valitses täielik üksmeel ja arusaamine üksteisest ja oli kuulda soovi, et sarnaseid kursusi korraldataks veel edaspidigi.

10. mail algasid kursused sama malevkonna 3. (Risti) kompaniis. Osa võtsid peasjalikult jao- ja rühmapealikud. Kursuste lõpul võeti läbi praktiline vahitunnistus ja lahingdrill. Kursused lõppesid 13. mail, jättes kõigiti hea mulje.

Ülo.

2. Haapsalu malevkonna juure naisosakond asutatud.

Ristipäeval, 13. mail, oli 2. Haapsalu malevkonna naisosakonna asutamiskoosolek. Naisorganisatsiooni ülesandeid meie kodukaitses selgi-

tas maleva juhat. liige Pellutsa. Selle järele algas liigete vastuvõtmine, ja asuti juhatuse valimisele. Juhatusse valiti: pr. pr. Saar, Parun ja Pruel, kes ametid endi vahel jagavad. Edaspidise töökava harutamisel otsustati tegutseda malevkonnaga käsikäes, milleks sellekohane kokukord välja töötatakse. Ülo.

Lõpuks oli tants Berliini raadiomusika järele. Samuti kuulati raadiokontserte välismailt õhtulauas ja vaheaegadel.

Raadio on muretsetud ja üles seatud Kastre-Võnnu kompanii poolt.

Malevkonda kuuluvad Mäksa, Kastre, Võnnu, Rasina ja Ahja kompaniid. E. S.

1) Võnnu malevkonna pealikute kursustest osavõtjad (8.—10. apr. 1926. a.).

2) Võnnu malevkonna pealikute kursus 8.—10. apr. 1926. a.

Pealikute kursused Võnnu malevkonnas.

Võnnus korraldati maleva Võnnu malevkonna pealikutele 8.—10. aprillini s. a. lühikesajalised kursused, millest osavõtmine oli väga elav. Kursustel värskendati pealikute teadmisi sõjaasjanduse teoorias ja praktikas. Malevkonna naiskaitseliit hoolitses nobedasti toidu ja õomaja eest. Üldine korraldus jättis ülihea mulje. Kursuste lõpu puhul korraldati üldine õhtulaud, peeti sütitavaid kõnesid, lauldi vaimustusega isamaalisi laule. Üksmeelselt saadeti tervitustelegramm vabariigi valitsusele, vabariigi kaitseliidu ülemale ja Tartumaa maleva pealikule.

Kaitseliidu Saaremaa maleva naisorganisatsioon

korraldas oma sanitaar-osakonna liigete ettevalmistamiseks 20. jaanuarist 20. aprillini 1926. a. Kuresaare maleva kodu ruumides kolmekuulised sanitaarkursused.

Kursuste alguks oli seevõrra rohkesti osavõttasoovijaid end annud üles, et ruumide kitsikuse ja muude asjaolude tõttu tuli kursustest osavõtjate arvu 35 peale piirata. Eesti Punase Risti peavalitsuse poolt määrati kursuste juhatajaks ja pärastise eksamineerimise komisjoni esimeheks Punase Risti Saaremaa jaoskonna juhataja, maleva arst dr. V. Hoffmann. Peale kur-

suste juhataja pidasid kursustel ettelugemisi ja andsid praktilisi juhatusi ning näpunäiteid Saaremaa maakonna arst, ühtlasi Kuresaare II malevkonna arst, dr. H. Martinson ja Saaremaa maakonna ühiskõnnuasi inspektor pr. A. Teäär. Kursustest võttis ühes teiste kursantidega osa ka kolm diplomeeritud halastaja-

Kursustest osavõtjate teadmiste kontroleerimiseks korraldati 21. ja 23. aprillil s. a. vastavates ainetes katse, mille kõik kursandid rahuldavalt läbi tegid. Kursuse lõpetanuile anti eksamiskomisjoni poolt sanitari kutsetunnistused-diplomid.

Tänutäheks tehtud töö ja nähtud vaeva eest

Maleva naisühingu [poolt korraldatud sanitaarkursustest osavõtjad ja kursuse lõpetajad kursuste lektoritega. Kursuste algus 20. I. 1926. — lõpp 20. aprillil 1926.

Esimene rida—vasakult paremale istuvad: prl. Ülgekütt, Anna, prl. Kei, Marie, pr. Lulla, Alice, pr. Jögi, Elvira, pr. Kallismaa, Marta. Teine rida—istuvad: prl. Schivolovitsch, Justine, pr. Grafira, Aleksandroff, õde Allik, Jenny, kursuste juhataja maleva arst dr. V. Hoffman, õde Trei, Alvine, Kuresaare I malevkonna arst, kursuste lektor dr. J. Favre, õde Mickvits, Lotte ja pr. Songi, Alice. Kolmas rida — seisavad: pr. Unt, Elli, pr. Krull, Veera, prl. Jürgens, Elfriede, prl. Rebane, Marta, prl. Koshevnikov, Antonina, prl. Kalm, Lydia, prl. Luks, Nadeshda, prl. Tomväli, Magda, pr. Sepp, Paula. Neljas rida — seisavad: pr. Kaljo, Maria, pr. Johanson, Adele, pr. Makarin, Edith, pr. Kirkman, Serafima, prl. Kottiesen, Margarita, prl. Schildovsky, Valeria, prl. Adfeldt, Adele, pr. Reichard, Asta ja prl. Jögi, Vilhelmine.

õde, kes kursuste praktilise külje korraldamisel suuresti kaasa aitasid. Ettelugemisi peeti kaks korda nädalas, igal kesknädalal ja reedel kella 20—22. Peale ettelugemisetundide täiendasid kursustest osavõtjad end vastavates ainetes käsiraamatute järele. Võis panna tähele, missuguse innu ja hoolsusega osavõtjad end püüdsid valmistada ette valitud tähtsate ülesandele. Vissisti mõnegi kursandi raugemata edasipüüdmist ja asjalikkust tiivustas mõte, et pead kõigeiks end seadma valmis, sest katsumise momentidel võib ka kergesti juhtuda, et omandatud teadmisi tuleb rakendada tööle oma lähemate — isade, vendade ja poegade — kaitseliitlaste vaevlemiste ja valude kergendamiseks.

annetasid kursustest osavõtjad lektoreile mälestuseks kingitusi.

Pühapäeval, 25. aprillil s. a., korraldasid sanitaarkursuse lõpetajad maleva kodu ruumides kõigile kaitseliitlastele ja maleva naisühingu liigetele omavahelise koosviibimise, mis möödus lõbusas meeleolus.

Pidades silmas, et paljud soovijad esimesest kursusest ei saanud osa võtta, on järgnenud mitmed sooviaavaldused, et ülejäävate sanitaarjaoskonna liigete ettevalmistamiseks korraldataks veel käesoleva aasta sügisel teine samalaadiline kursus.

A. K.

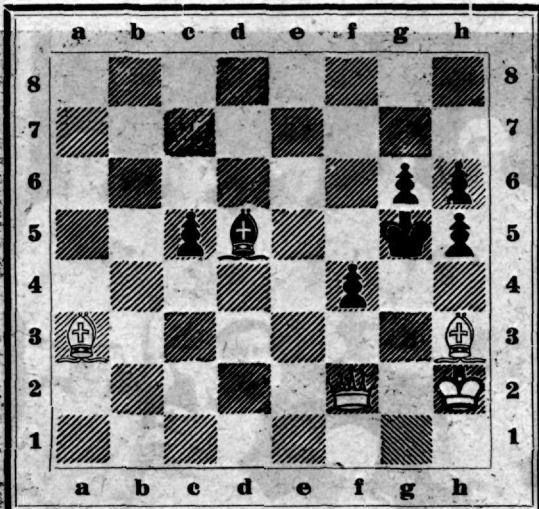
Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 16.

Kokku seadnud Th. Breede (Liibavis).

Mustad.

Valged.

Valged : Kh2, Lf2, Oa3 ja h3.

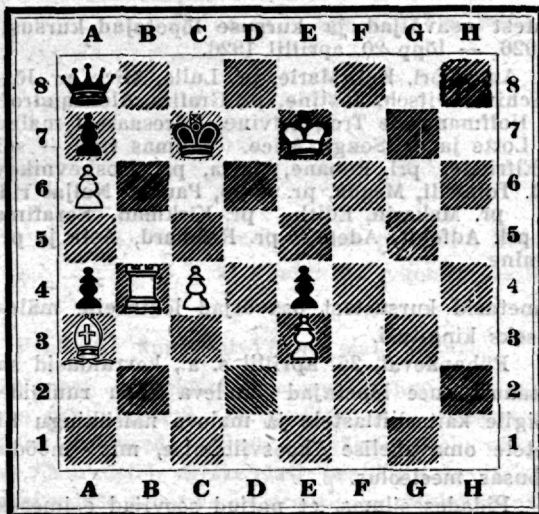
Mustad : Kg5, Od5, Ec5, f4, g6, h5 ja h6.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Lõpumäng nr. 12.

Kokku seadnud O. Jevetsky (Tartus).

Mustad.

Valged.

Valged : Ke7, Vb4, Oa3, Ea6, c4 ja e3.

Mustad : Kc7, La8, Ea4, a7 ja e4.

Valged algavad ja võidavad.

Ülaltoodud lõpumängu nr. 12 lahendus

1. Vb4 — b8!, La8 : b8,
2. Oa3 — d6!, Kc7 — c8,
3. Od6 : b8, Kc8 : b8,
4. Ke7 — d7, a4 — a3,
5. c4 — c5, a3 — a2,
6. c5 — c6, a2 — a1
saab lipuks.
7. c7 — c8 saab lipuks ja annab matt.

- a) 1. (Vb4 — b8), La8 — c6.
2. Vb8 — b7+, Kc7 — c8,
3. Oa3 — d6 ja valged võidavad.
- b) 1. (Vb4 — b8), Kc7 : b8,
2. Ke7 — d7 ja valged võidavad.

Ülesande nr. 13 lahendus.

1. Rf2 — d1, Rc3 : d1,
2. c2 — c4 annab matt.

1. (Rf2 — d1), d7 — d6,
2. Re8 — c7 annab matt.

1. (Rf2 — d1), Od2 ükskõik kuhu,
2. Rd1 — e3 või : c3 annab matt.

Kahjuks viib ka kõrvallahendus 1. Rf2 — e4 jne. sihile.

Õiged lahendused saatsid: Alfons Pachel ja V. Mikenas (Tallinnast), G. Vehterstein (Vändrast), Karl Petrovitsch (Tapalt), Martin Villemson (Pärnust).

Lõpumängu nr. 10 lahendus.

1. Rg5 — e4, d2 — d1,
2. Rb2 — c4+, Ke3 — e2,
3. Re4 — g3 annab matt.

1. (Rg5 — e4), t2 — f1,
2. Rb2 — d1+, Ke3 — e2,
3. Re4 — c3 annab matt.

1. (Rg5 — e4), Ke3 — e2,
2. Re4 — g3+ jne.

Õiged lahendused saatsid: V. Mikenas, Boris Kerner ja Alfons Pachel (Tallinnast), G. Vehterstein (Vändrast).

Kirjavastus.

G. V. Teie ülesandes on matt juba kahe käiguga võimalik, nimelt 1. e3 — e4, d5 : e4, 2. d4 — d5.

Trükivea õiendus.

„Kaitse Kodu!“ nr. 9 ilmunud kirjelduses „Juhtnõõrid malevõõraste lippude valmistamiseks“ on eksitav trükiviga läbi pääsnud, mida siinkohal õiendame. Nimelt peab embleemi ketta keskkoha läbimõõt olema 2 sm., mitte 35, nagu eksikombel oli trükitud. Kaitseleidu embleem on ketta mõlematel külgedel.